Morminte cu echipament militar din orizontul II al necropolei de la Alba Iulia - stația de salvare (1979-1981)

Aurel DRAGOTĂ

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane
"Lucian Blaga" University of Sibiu, Faculty of Social and Human Sciences
Personal e-mail: aurel.dragota@ulbsibiu.ro

Graves With Military Equipment From The Second Horizon Of Alba Iulia-Stația De Salvare Necropolis (1979-1981)

This paper focuses on the graves belonging to the Magyar warriors that had been discovered within the Alba Iulia-Stația de Salvare necropolis in the period 1979-1981. The urbanistic activities carried out in the funerary area located on the northern part of the fortress consisted of digging the foundation of some apartment buildings. The team, composed of scholars from the National Museum of the Union (M. Blăjan, I. Șerban) and from the Institute of Archaeology and Art History, Cluj-Napoca (Ștefan Pascu), identified in the above mentioned area, alongside the numerous roman and medieval graves, a number of 13 Magyar warriors with their inventory (M. 36, M. 54, M. 298, M. 304, M. 322, M. 392, M. 417, M. 517, M. 537 b, M. 584, M. 630, M. 664 și M. 691). The graves' description was made in accordance with the digging journals kept in the personal archive of fellow colleague Mihai Blăjan.

More than half of the graves (M. 36, M. 417, M. 304, M. 517, M. 537 b, M. 664 și M. 691) had the sepulchral pit covered and set up with lithic material, custom frequently observed in some cemeteries from Alba Iulia dated in the 10th-11th centuries (Izvorul Împăratului, Str. Brândușei). As regards the equine offering, composed of skull and partial limbs, it was identified in just one warrior grave (M. 630). The funeral inventory recovered was composed of everyday tools and objects (flint, lighter, fold used for sharpening, knives), jewelry (looped rings, rings, bracelets), weaponry (lyre-shaped buckle, quadrangle buckle, chain loops, quivers, arrows, battle axe) and ceramics. All the elements of rites and funeral ritual (the graves' orientation and the arms' position, the anatomic position of the ceramic pots laid as offering, the lack of bird/egg offering, the animal offering and its position) allow us to place these graves in the first half of the 10th century. These graves can be linked with the first Magyar warriors that infiltrated the Alba Iulia area during the first decades of the 10th century.

It is almost certain that these warriors were part of the military escort of duke Gyla/Gyula (probably the one that held the position of gyula), an important character of the Magyar staff from Pannonia that established himself in Transylvania and that identified with the autochthonous environment. Gyla rapidly became a dissident that founded a "voivodeship" in the area and reactivated the Christianity via a Byzantine influence. The idea that Hierotheus would have exercised his authority over the Magyars from Pannonia too is out of question, all the more since, particularly, the religious motif meant the beginning of Gyla's dissidence (sic!). Thus, "Gyla's voivodeship" or "Terra Gyla" represents the fourth independent political entity from the Romanian area (alongside those of Menumorut, Glad and Gelu) in which Roman, Slavic, Magyar and Byzantine elements co-exist.

Keywords: Alba Iulia, warriors, Transylvania, suite, offering, weaponry, Magyars, Gyla/Gyula.

Istoricul cercetărilor arheologice

Primele cercetări arheologice efectuate la marginea nordică a orașului, pe zona Stației de Salvare s-au efectuat de către naturalistul și arheologul Cserni Béla în anul 1904. Sondajul efectuat de acesta în vecinătatea drumului Alba Iulia-Zlatna, pe terenul de exerciții al pontonierilor (Hidász) a condus la identificarea a șapte morminte de înhumație, întregi și deranjate. Inventarul funerar a fost compus din brățări (3), inele (9), cercei (2) și un vas de lut (ornamentat cu linii paralele drepte și ondulate) aflat la picioarele unui defunct[1] . La acel moment, cele două cimitire din evul mediu timpuriu de pe teritoriul municipiului Alba Iulia erau atribuite unul păgânismului (n. n. Stația de Salvare), iar celălalt maghiarilor creștinați (n. n. Termele Romane).

A urmat descoperirea unui craniu trepanat în zonă (1956), cu prilejul lucrărilor de fundație executate pentru ridicarea Spitalului Veterinar. Următoarele investigații, derulate în anul 1957 de către un colectiv compus din M. Macrea, D. Protase și Al. Popa au prilejuit descoperirea unor morminte din necropola din secolele II-III. Cercetările întreprinse în anul 1962 au condus la identificarea a 5 morminte cu inventarul aferent. Această zonă funerară a intrat din nou în atenția specialiștilor în anul 1978, cu ocazia unei descoperiri fortuite, prilejuite de săparea unei conducte pe Str. Vînătorilor. Din 1979-1985, spațiul funerar de la nord de cetate a fost cercetat sistematic, datorită lucrărilor edilitare, respectiv săparea unor fundații de blocuri.[2]

Cercetările arheologice efectuate la Alba Iulia-*Stația de Salvare* în această perioadă de timp de M. Blăjan, I. Șerban și Ștefan Pascu au evidențiat și morminte de războinici maghiari cu inventarul funerar aferent: M. 36, M. 54, M. 298, M. 304, M. 322, M. 392, M. 417, M. 517, M. 537 b, M. 584, M. 630, M. 664 și M. 691. Indiscutabil că, aceste morminte de războinici se leagă de centrul politic de la Alba Iulia din jurul anului 1000.

Descrierea mormintelor:

M. 36. În partea de nord a șanțului de canalizare s-a dezvelit un șir de pietre de carieră (calcar silicios) cu valori simetrice și forme diferite. Orientate pe direcția VNV-ESE, pietrele sunt dispuse una lângă alta în formă de pavaj, uneori suprapuse, având lungimea de circa 2, 05 x 0, 50/0, 75 m. Adâncimea la care se găsesc pietrele variază între 16-32 cm. Sub pietre se află oasele scheletului la – 75-80 cm. Scheletul are oasele macerate în cea mai mare parte, păstrându-se doar craniul spart, oasele humerus, diafizele femurelor și tibiilor, precum și pete de praf în locul coloanei vertebrale și bazinului. Scheletul este întins pe spate, cu capul spre vest și picioarele spre est. Mâna dreaptă este întinsă pe lângă corp și stânga are antebrațul așezat cu palma pe abdomen. Uniformitatea culorii pământului nu permite precizarea conturului gropii sepulcrale. Schelet de adult lung de 1, 75 m, probabil de femeie în percepția autorului descoperirii (Pl. I).

Inventar funerar:

Vârf de săgeată cu lama rombică, puternic oxidat, vârful rupt și unul din colțuri distrus de rugină. Spinul păstrează doar partea superioară, restul fiind rupt și pierdut (h= 6, 23 cm, l= 2, 43 cm, gr.= 3 mm; MNUAI F. 6710; Pl. I/2)/lângă femurul drept.

Vârf de săgeată cu lama rombică, puternic oxidată și conturul deformat datorită rupturilor produse în marginea piesei, cu spinul rupt și pierdut (h= 3, 6 cm, l= 2, 42 cm, gr.= 3 mm; MNUAI 6711; Pl. I/3)/lângă femurul drept.

Lamă de cuțit cu spinul păstrat pe lungimea de 12 mm, lama lată la bază de 12, 6 mm, cu grosimea muchiei de 4 mm, tăișul afectat de rugină, ce prezintă porțiuni concave în două locuri datorită utilizării îndelungate. Piesa este puternic ruginită și are lama arcuită și îngustată spre tăișul vârfului (MNUAI 6709; h= 8, 75 cm; Pl. I/1). Vârful este rupt/în stânga diafizei femurului stâng.

Amnar din fier, puternic oxidat, lucrat dintr-o bară (F. 7598; 6, 8 x 5 mm) lățită prin batere în partea de mijloc în forma unui triunghi, cu brațele arcuite pe direcția lățirii barei, cu capetele curbate în exterior (h= 67, 3 mm, l= 38 mm; Pl. I/4)/stânga femurului.

Inel de buclă din argint, rotund (F. 6411; 18, 4 mm; Pl. I/5) lucrat dintr-o sârmă de 1, 5 mm, cu extremitățile subțiate și neîmpreunate/ pe piept, în dreapta.

M. 54. Conturul gropii este neprecizat. Adâncimea – 117-120 cm. Lungimea gropii: 170 cm x 52/vest-32 cm/est. Scheletul de adult de sex masculin zace întins pe spate, cu capul spre vest și picioarele spre est. Oasele sunt slab conservate, lipsă coloana vertebrală, calota craniană spartă în timpul lucrului. Craniul in situ, aplecat cu bărbia în piept. Mâna stângă întinsă pe lângă corp, iar dreapta are antebrațul îndoit din cot și așezat cu palma pe bazin. Ramura stângă a bazinului este ruptă, picioarele întinse aproape paralel, unul pe lângă celălalt (Pl. II).

Inventar funerar:

Vârf de săgeată cu lama rombică și spin de fixare în tijă (h= 80, 6 mm, l= 23 mm, gr.= 3 mm).

Vârf de săgeată cu lama rombică și spin de fixare în tijă (h= 92, 6 mm, l= 22, 5 mm, gr.= 3, 4 mm).

Vârf de săgeată cu lama rombică și spin de fixare în tijă (h= 70, 2 mm, l= 21, 6 mm, gr.= 2 mm).

Vârf de săgeată cu lama rombică și spin de fixare în tijă (h= 82 mm, l= 23, 6 mm, gr.= 2 mm).

Vârf de săgeată cu lama rombică și spin de fixare în tijă (h= 67 mm, l= 18 mm, gr.= 4 mm).

Toate vârfurile de săgeți, depuse în smoc unul peste celălalt pe umărul drept (F. 7641-7645/Pl. II/1-5) sunt puternic oxidate și păstrează pe spin resturi putrezite din tija de lemn. Spinul introdus în tijă are lungimea de 27, 32 mm și păstrează fibrele putrezite de lemn.

În descrierea mormântului mai sunt menționate și alte piese de inventar funerar: un cercel simplu de bronz/ descoperit la urechea dreaptă și două inele de bronz, identificate pe degetele mâinii drepte. Din păcate, nu am reușit să identificăm aceste piese în colecțiile Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia.

M. 298. Adâncime= 115 cm. Groapă de formă dreptunghiulară (210 x 70 cm) cu colțurile rotunjite. Scheletul întins pe spate, cu capul la VNV și picioarele la ESE (Pl. III). Starea de conservare este precară. Craniul cu calota întreagă, căzut spre stânga. Mâinile întinse de-a lungul corpului, cu palma dreaptă pe coxal păstrează diafizele oaselor lungi și oasele palmei drepte, iar din trunchi mai menționăm doar fragmente de omoplați, clavicule, vertebre lombare și coxale, celelalte oase distruse. Femurele întinse în triunghi, gambele paralele cu oasele labelor căzute în prelungirea tibiilor. Lângă craniu se afla o lespede mică din gresie. Lung de 154 cm, scheletul aparține unui individ matur senil de sex masculin, cu oasele lungi robuste. Capătul de VNV al mormântului atinge capătul de ESE al M. 299.

Inventar funerar:

1. Vârf de săgeată cu lama rombică și spinul de fixare în tijă rupt (h= 75, 4 mm, l= 23, 6 mm, gr.= 3 mm; Pl. III/3).

2. Vârf de săgeată cu lama rombică și spinul de fixare în tijă lung de 37, 4 mm (h= 11,9 mm, l= 28 mm, gr.= 3, 5 mm; Pl. III/1).

3. Vârf de săgeată cu lama rombică, terminată printr-un vârf unghiular, cu gâtul scurt și spinul lung de 39, 5 mm, prevăzut pe partea superioară cu un prag/ inel în relief care stopează vârful tijei (h= 98 mm, l= 22, 7 mm, gr.= 3, 4 mm). Toate vârfurile sunt oxidate, purtând resturi de lemn putrezit pe spin. Ultimul vârf are o formă a lamei deosebită față de celelalte/la mâna dreaptă. Vârfurile de săgeți se aflau lângă cotul drept la 10 cm distanță și în colțul drept al gropii, la cap (MNUAI F. 6702-6704; Pl. III/2).

4. Inel oval (22, 6 x 22, 4 mm) din argint aurit, lucrat dintr-o bară lățită (5, 6 mm) în jumătatea interioară prin batere, groasă de 1, 3 mm. Extremitățile au forma unei sârme (gr.= 2, 2 mm) cu corpul fațetat, care prin înfășurarea spre dreapta formează un chaton oval cu porțiuni din corpul sârmelor pilite, din 2-3 spirale. Capetele sârmelor disponibile se înfășoară simetric, câte unul pe baza inelului de 5 ori. Inelul poartă urme de tocire, ca urmare a utilizării îndelungate (dint= 20 x 19 mm, Pl. III/4)/la mâna dreaptă.

M. 304. Adâncime= 30-80 cm. Strat de fragmente din cărămizi romane, asociate cu pietre de râu, dispersate pe o suprafață de 190 x 90 cm. După ridicarea pietrelor la – 100 cm, s-a conturat o groapă trapezoidală (210 x 105 cm/VNV- 80 cm/ESE cu colțurile rotunjite. Scheletul așezat pe spate, cu capul spre VNV și picioarele la ESE are starea de conservare foarte precară. Craniul cu calota întreagă zace culcat spre stânga, cu bărbia pe clavicula stângă. Mâinile erau întinse de-a lungul corpului, dreapta ușor îndoită din cot și așezată cu palma pe coxalul drept, iar oasele palmei stângi lipsă. Coloana și cele mai multe coaste erau macerate, conservându-se fragmente din clavicule, omoplați și coastele superioare. Bazinul și sacralul erau fragmentare. Picioarele erau întinse aproape paralel cu labele căzute în prelungirea tibiei (stânga) sau în dreapta lateral. Capul era protejat cu trei lespezi din gresie (două lateral și una în dreptul creștetului) iar în partea stângă a genunchiului stâng se afla colțul unei cărămizi romane. Lângă cotul stâng se aflau fragmente de oase (capete de coaste de bovideu ?) depuse ca ofrandă. Lung de 163 cm, scheletul aparține unui matur de sex masculin cu oase lungi robuste, ce deține un inventar specific de luptător (Pl. IV). Capătul de VNV suprapune capătul SE al M. 134 (534 ?).

Inventar funerar:

1. Brățară ovală (F. 7638; 71, 3 x 69 mm) din argint (bronz) lucrată dintr-o bară, cu partea din mijloc mai îngroșată (5 x 4, 3 mm), în secțiune ovală, cu extremitățile subțiate (3, 3 x 2, 8 mm și 3, 8 x 2, 9 mm; Pl. IV/1), neîmpreunate și distanțate între ele. Patina este verde închisă, cu pete deschise.

2. Brățară ovală (F. 7637; 74, 8 x 71, 9 mm) din argint (bronz), cu bara îngroșată în partea de mijloc (5, 2 mm) și secțiune transversală rotundă. Extremitățile sunt subțiate (4 x 3, 5 și 3, 4 x 3 mm; Pl. IV/2) neîmpreunate și subțiate. Patina este verde-închisă, cu porțiuni verzi deschise. Una dintre brățări este neornamentată, dar cealaltă prezintă extremitățile decorate pe fața exterioară cu grupe de unghiuri incizate >>> , semnalate și pe baza centrală a podoabei. O piesă similară cu acest tip de ornament a mai apărat în M. 388.

3. Inel din bronz ce a fost furat în timpul cercetărilor/la mâna dreaptă. Piesa nu a fost identificată în colecția Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia.

4. Inel oval (14, 9 x 23, 4 mm) din argint (?) cu grosimea sârmei de 2, 6 mm și capetele neîmpreunate, unul îngroșat și celălalt subțiat. Patină verzuie închisă.

5. Inel oval (24, 8 x 24, 6 mm) rotund din argint, cu patină verzuie, având grosimea sârmei de 3, 1 mm și extremitățile neîmpreunate (MNUAI F. 7611-7612; Pl. VI/36-37).

6. Vârf de săgeată din fier cu lama rombică și spin de fixare în tija de lemn, cu urme de putregai (h= 103, 5 mm, l= 26, 5 mm, gr.= 3, 7 mm; Pl. IV/8).

7. Vârf de săgeată identic cu primul (h= 103 mm,

l= 24, 7 mm, gr.= 3, 8 mm; Pl. V/17), prevăzut cu prag de trecere la peduncul, lung de 33 mm.

8. Vârf de săgeată cu lama rombică și vârful spinului rupt (h= 69, 4 mm, l= 24, 2 mm, gr.= 3, 8 mm; Pl. V/12).

7. Fund semicircular de la o tolbă din fier, fragmente din cercul de la baza tolbei, prevăzute cu găuri și cuie/pe latura de nord.

8. Verigă rotundă (22 mm; Pl. IV/6) turnată dintr-o bară din bronz cu fața inferioară plană și cea superioară arcuită, lată de 3, 8 mm și groasă de 2, 4 mm, cu patină verzuie.

9. Verigă din fier puternic oxidată (30 x 31 mm; F. 7462 ?; Pl. IV/4) lucrată dintr-o bară de fier cu secțiunea transversală rotundă (4, 5 mm), puternic oxidată/la capătul unei lame de cuțit din fier, așezat cu vârful spre vest.

10. Cataramă din bronz în formă de liră, turnată, compusă dintr-o verigă ovală (F. 7461; 16, 4 x 10, 6 mm) și o placă dreptunghiulară ajurată cu un dreptunghi (16 x 4 mm), prevăzută în partea inferioară cu colțuri prelungite sub formă de dreptunghi. Veriga ovală se prinde de dreptunghi cu ajutorul unui gât, prevăzut în interior cu un dreptunghi (9 x 8 mm). Suprafața interioară a cataramei este plată și cea exterioară ovală. Limba cataramei lipsește, iar patina este de culoare verzuie închisă (h= 36 mm, l= 23, 5 mm, gr.= 2, 8 mm; Pl. IV/3).

11. Verigă din fier ovală (F. 7462; 31 x 29 mm; Pl. IV/5), lucrată dintr-o bară cu secțiunea transversală rotundă (5 mm), puternic oxidată. Dimensiunile interioare: 19 x 21, 5 mm/lângă cuțit.

12. Cui din fier cu floarea bătută sub forma unei dungi lățită în sens lateral (8, 2 mm) îngustat și corpul arcuit, ascuțit spre vârf (h= 29, 8 mm). Vârful unui cui rupt, lung de 1, 4 mm, gr. de 2, 8 mm. Lamă din tablă, fragmentară, lată de 5, 6 mm, gr. de 1, 8 mm, prevăzută cu un capăt lățit (11, 3 mm) și rotunjit, perforat central. În orificiu se află un cap de cui din fier (h= 28 mm).

13. La 20 cm de umăr se găsesc resturile tolbei de lemn, cu scheletul din fier compus din 2-3 bare subțiri. În interiorul tolbei se aflau mai multe vârfuri de săgeți cu lama rombică. Tolba de lemn avea cercuri de fier fixate în lemn cu cuie din fier. Tolba avea corpul confecționat din lemn din care s-au păstrat pe piesele anexe din fier și resturi de lemn putrezit (Pl. IV/7; V/9-11, 13-16; VI/22-35). Corpul tolbei are secțiunea transversală în formă de semicerc și era întărit la exterior cu piese din fier, în prezent păstrate în stare fragmentară și puternic ruginite. Fundul era placat în exterior cu un semicerc din tablă cu diametrul de 129, 5 mm, raza de 75 mm și gr. 1, 7 mm. Marginile fundului erau învelite cu un semicerc din tablă îndoită în unghi drept și cu marginea exterioară fixată în cuie de fund (h= 9, 4 mm, l= 8 mm, gr.= 1 mm). Se mai păstrează o placă din tablă de fier gr. de 1, 5 mm, înaltă de 39 mm, lată de 60 de mm, arcuită în partea superioară prin îndoire spre interior (laterală) cu lățimea de 9, 5 mm și curbată în semicerc. Placa fragmentată în mai multe bucăți era fixată probabil în cuie, probabil la capătul superior, pe latura arcuită. În treimea inferioară a tolbei era strâns un semicerc din fier lat de 22 mm, gr. de 1 mm, placat în exterior de un alt cerc mai îngust (13 mm) de care se fixează bare verticale pentru consolidarea corpului. Unele bare late de 5 mm și groase de 3 mm, cu lungimea de 147 mm, au un capăt lățit (11, 5 mm) și apoi îngustat într-un vârf triunghiular fixat de corpul tolbei prin cuie. Capătul opus lățit se îngustează, îngroașă și se arcuiește în afară sub forma unui vârf îngroșat. Și acest capăt lamelar se fixează de tolbă prin cuie de fier cu un capăt circular în exterior. Unele bare lungi de peste 13 cm, amplasate probabil pe colțurile longitudinale ale corpului au capetele lățite (12 mm) și partea centrală îngustată (5 mm) și arcuită lateral sub formă de buclă, arcuire de care se prindea probabil șnurul pentru purtarea tolbei. Asemenea bare (2) sunt așezate peste cercuri și sunt fixate de corpul tolbei cu câte un cui din fier amplasat la capetele buclei arcuite. S-a păstrat și un capăt de bară lățit, rotunjit și perforat, care are aspectul unei urechi de fixare (h= 32 mm, l= 12 mm, gr.= 1, 3 mm). Piesele anexe care plachează fundul tolbei sunt fixate prin cuie din fier (29, 6 mm) cu corpul bătut în patru fețe, piramidal, prevăzute cu floare ovală. Cuiele care fixează plăcile și barele pe corp sunt mai scurte (14 mm).

14-17. Din tolbă se mai păstrează încă patru piese din fier: cui cu floare ovală bătut în patru fețe, arcuit (h= 3 cm; Pl. V/18); fragment dintr-o lamă care plachează corpul de lemn al tolbei (h= 20, 3 mm, l= 8 mm, gr.= 1, 4 mm; Pl. V/19); vârful unui cui lung de 10, 5 mm (Pl. V/20); 1/2 șaibă din fier, perforată central, concav-convexă (d= 11, 4 mm; Pl. V/21).

M. 392. Adâncime= 80 cm. Groapă de formă dreptunghiulară (?) dar neprecizată. Scheletul întins pe spate cu capul spre VNV și picioarele la ESE are ambele mâini întinse de-a lungul corpului. Starea de conservare este precară. Craniul cu calota fisurată privește în sus. Oasele trunchiului in situ. O parte din coaste, oasele palmelor, coloana vertebrală și marginile coxalelor erau macerate. Femurele erau dispuse în triunghi, călcâiele ușor îndepărtate, cu oasele labelor căzute lateral în sens opus. Lung de 170 cm, cu oasele lungi masive, scheletul aparține unui individ matur de sex masculin (Pl. I).

Inventar funerar:

1. Vârf de săgeată cu lama rombică și spin de fixare în tija de lemn, păstrând resturi din lemnul putrezit. Puternic oxidată, săgeata are o muchie fragmentată pe linie longitudinală și vârful spinului rupt (h= 57 mm, gr.= 3, 4 mm; Pl. I/1)/lângă genunchiul drept, cu

vârful în jos.

M. 417. Adâncimea= 15-40 cm. Groapa orientată pe direcția VNV-ESE este umplută cu pietre fasonate sau nefasonate, pietre de râu și un fragment de cărămidă, dispuse pe două rânduri. Pietrele mai mari sunt amplasate la capetele gropii, în timp ce în partea centrală este ocupată de pietre de dimensiuni mai mici. Dimensiunile stratului de piatră (205 x 60 cm). La NE de stratul de pietre se distinge conturul gropii unui copil, cu capătul rotunjit (M. 434). După ridicarea pietrelor s-a precizat scheletul bine conservat al unui adult-matur, așezat pe spate cu capul spre ESE și picioarele la VNV. Mâinile erau întinse de-a lungul corpului cu oasele palmei drepte lipsă. Craniul fisurat era căzut spre dreapta. Oasele trunchiului erau relativ bine conservate in situ. Piciorul drept are genunchiul drept îndepărtat spre dreapta, iar stângul întins normal, cu oasele labelor căzute în prelungirea gambei sau spre dreapta. Partea superioară a tibiei stângi este deformată datorită unei fracturi consolidate prin vindecare. Groapa dreptunghiulară (225 x 60 cm), cu colțurile rotunjite. Lung de 176 cm, scheletul aparține unui adult matur de sex masculin (Pl. II).

Inventar funerar:

1. Vârf de săgeată cu lama rombică din care este rupt un colț. Spinul de fixare în tijă este scurt și păstrează resturi de lemn putrezit pe înălțimea de 23 mm (h= 68 mm, gr.= 2 mm, F. 6708; Pl. II/ 1)/la genunchiul drept.

2. Fragment de inel 13 G cu sârma de 10 x 1 mm din bronz, cu patină verzuie/sub cap (Pl. II/2).

M. 517. Adâncime= 30-70 cm. Strat de lespezi masive din gresie calcaroasă (200 x 75 cm) așezat pe direcția V-E. Majoritatea blocurilor din piatră au forme diverse și fețele neprelucrate. După ridicarea pietrelor s-a conturat o groapă trapezoidală (195 x 76 cm/vest-75 cm/est) cu colțurile rotunjite. Scheletul întins pe spate cu capul la vest și picioarele la est are starea de conservare precară. Craniul cu calota spartă zace căzut spre dreapta. Ambele mâini întinse pe lângă corp păstrează fragmente din diafizele oaselor lungi și câteva falange ajunse în colțul de NV. Din oasele trunchiului se mai păstrează doar puține coaste din partea dreaptă și stângă și câteva vertebre din regiunea superioară și cervicală. Bazinul este reprezentat prin fragmente macerate. Oasele picioarelor întinse paralel, cu oasele labelor păstrate doar în zona calcaneului și câteva falange. Spre marginea gropii, în dreapta și stânga și la picioare s-au aflat fragmente de coaste și fragmente de falange aruncate în poziții nefirești. Epifizele oaselor lungi erau distruse (Pl. VII).

Inventar funerar:

Vârf de săgeată din fier cu lama rombică, lată de 2, 9 cm, cu vârful rupt, prevăzută cu un spin de înmănușare, care păstrează resturi de lemn de la tijă (F. 7450 ?; h= 9, 3 cm; Pl. VII/1)/lângă tibia dreaptă, cu vârful spre călcâi.

Cataramă fragmentată în trei bucăți (2, 9 x 2, 3 x 0, 3 cm; Pl. VII/2), de formă alungită, lucrată dintr-o bară din fier, prevăzută cu spin de fier, lipit de baza cadrului.

Fragment de placă de bronz pe care s-a lipit un fragment din cadrul cataramei din fier (1, 9 x 1, 6 cm; Pl. VII/4-5).

Nucleu de silex brun-cafeniu cu incrustații de oxid din fier de formă prismatică, prevăzut pe toate fețele cu alveole rezultate din desprinderile lamelare (F. 7448; 4, 3 x 2, 7 x 2, 3 cm; Pl. VII/1).

Amnar din fier cu corpul format din două brațe arcuite, lățit în triunghi în partea centrală, cu extremitățile brațelor arcuite în cerc spre exterior (F. 7446; 6, 9 x 3, 5 x 0, 5 cm; Pl. VII/10)/între femure.

Lamă de cuțit din fier, ruginită, cu spin de înmănușare în mâner, lung de 2, 7 cm, cu vârful îndoit spre lamă (F. 7445; Pl. VII/8). Lama lată de 1, 7 cm spre bază și subțiată spre vârf, cu tăișul arcuit convex și muchia îngroșată (4 mm). Lungime lamă= 12, 7 cm/ lângă humerusul stâng, cu vârful spre cap.

Inel din argint (F. 7376; 1, 67 cm; Pl. VII/6) lucrat dintr-o bară lată de 3, 1 mm și groasă de 0, 8 mm, cu capetele neîmpreunate. Inelul s-a descoperit în afara mormântului, în pământul depozitat pe marginea gropii și provine probabil din M. 300.

Inel din argint (F. 7375; 18, 1 x 18, 3 mm; Pl. VII/7) lucrat din două sârme împletite/torsadate, groase de 1, 3 mm, gros de 2, 2 mm, cu capetele neîmpreunate, subțiate prin batere/la mâna dreaptă.

Inel 13 G rotund (13, 2 x 12, 6 mm, 0, 38 g, F. 6477; Pl. VII/12) lucrat din sârmă de argint subțire (0, 6 mm) cu capetele neîmpreunate.

Inel 13 G oval (13 x 12, 5 mm, 0, 36 g, F. 6476; Pl. VII/13) lucrat din sârmă de argint, groasă de 1, 6 mm, cu capetele neîmpreunate.

a.) Partea inferioară a unei oale, reprezentând 2/3 din fundul și corpul vasului. Pastă argiloasă-nisipoasă fină de culoare cărămizie, cu miezul negru, lucrată la roată înceată. Fundul concav cu inel marginal de 5, 9 mm prevăzut cu o ștampilă în relief: un patrulater tăiat de două axe longitudinale și transversală și două diagonale, toate trecând prin punctul central din mijlocul dreptunghiului. Corpul tronconic, întregit parțial (h= 48, 4 mm, d. f.= 66 mm, gr.= 4, 8 mm, gr. pereților= 5, 2 mm). Fundul prevăzut cu umbo la interior (Pl. VII/9).

b.) Fragment din peretele unei oale cu pasta argiloasă-nisipoasă fină, brun-cărămizie cu nuanțe negricioase, ornamentată cu benzi de striuri orizontale continue în spirală, executate fin pe corpul vasului (h= 55 mm, gr.= 5 mm; Pl. VII/11).

În registrul de inventar, mai apare înregistrată ca

provenind din acest mormânt o arșică din os (MNUAI F. 7449 ?).

M. 537 b. Mormânt dublu. Adâncime= 40-120 cm. Groapă dreptunghiulară (280 x 100 cm) orientată cu axul lung pe direcția V-E. În pământul de umplutură al gropii au fost aruncate în poziții diferite și la nivele diverse blocuri de piatră, unele paralelipipedice, altele de forme diferite, fasonate și neprelucrate, precum și bolovani de râu. După ridicarea pietrelor s-a conturat o groapă dreptunghiulară (260 x 90 cm) cu colțurile ușor rotunjite. Scheletul întins pe spate cu capul la vest și picioarele la est are osemintele bine păstrate. Craniul întreg este culcat pe partea dreaptă. Ambele mâini întinse pe lângă corp, cu excepția antebrațului stâng, așezat pe coxalul stâng. Oasele trunchiului in situ. Vertebrele cervicale erau răvășite. Femurele întinse în triunghi, gambele paralele cu oasele labelor căzute în prelungirea tibiilor și răvășite. Lung de 175 cm, scheletul aparține unui individ matur, de sex masculin (Pl. VIII).

Inventar funerar:

Vas ceramic așezat în stânga treimii inferioare a gambei stângi cu gura în sus, ușor înclinată spre vest. Oala a fost lucrată la roată rapidă (caneluri pe pereții interiori, largi și concentrice) din pastă argiloasă-nisipoasă brun-gălbuie, cu pete negricioase pe alocuri, pe umăr și pe margine, angobă pe ambele suprafețe. Fundul concav cu inel marginal, lat de 3, 6 mm zvelt, cu pereții apropae drepți, arcuit în zona umărului, gâtul scurt, marginea răsfrântă în afară oblic, teșită și canelată la interior, cu muchia subțiată și rotunjită. Pe umăr este ornamentat cu 6 caneluri late de 2, 8 mm, incizate în spirală, suprapusă de o bandă de două linii late de 1, 4 mm, incizate în valuri dese, scunde, unghiulare (h= 121, 6 mm, d. f.= 84 mm, d.p.= 120, 2 mm, d.g.= 101, 7 mm, gr.peretelui= 6, 6 mm, gr. buzei= 3, 8 mm; MNUAI F. 8896; Pl. VIII/1).

Vârf de săgeată așezată cu vârful spre est la circa 10 cm în stânga jumătății inferioare a femurului stâng, cu lama rombică și tijă din fier. Vârful era puternic oxidat și avea nervură mediană, spinul scurt și vârful rupt.

Lângă șoldul stâng se afla lama unui cuțit din fier în teacă de lemn, din care s-au mai păstrat

bucăți de putregai. Lama de cuțit, depusă cu vârful în jos este prevăzută cu spin de fixare în mâner. Lama are tăișul concav spre bază, ascuțit și îngustat spre vârf, cu muchia îngroșată, vârful rupt (F. 7456; h= 8 cm, lspin= 0, 5 cm, gr.spin= 0, 35 cm, llamă la bază= 1, 1 cm, gr.= 0, 46 cm; Pl. VIII/2).

M. 584. Adâncime= 80 cm. Groapă cu conturul neprecizat. Scheletul întins pe spate cu capul spre VSV și picioarele la ENE are oasele conservate relativ bine, ușor răvășite. Craniul cu calota spartă privește în sus. Mâinile sunt întinse de-a lungul corpului iar coloana este curbată spre dreapta, cu vertebrele lombare deranjate. Femurele paralele și distanțate sunt răsucite spre interior. Gamba dreaptă are capătul superior deplasat spre dreapta și călcâiul apropiat de opusul său. Labele picioarelor sunt căzute lateral, dar în sens opus. O piatră este așezată în colțul estic, deasupra labei stângi. Lung de 170 cm, cu oasele robuste, scheletul aparține unui matur de sex masculin (Pl. III).

Inventar funerar:

Vârf de săgeată cu lama rombică, prevăzut cu spin de fixare în tija de lemn, rupt la capăt (F. 7576; h= 7, 8

cm, l= 2, 55 cm, gr.lamă= 3 mm, gr.spin= 6 mm; Pl. III/1).

Vârf de săgeată (bisturiu) cu corpul unei bare fațetate, rombice în secțiune, ascuțit, prevăzut cu

spin de înmănușare și resturi de lemn putrezit pe spin (F. 7577; h= 11, 95 cm, l= 0, 55 cm, gr. lamă= 0, 5 cm; Pl. III/2)/între femure.

Din regiunea genunchiului stâng s-a recuperat un vas fragmentar, modelat la roată înceată din pastă nisipoasă, având în spărtură miezul negru și fețele cărămiziu-gălbui. Vasul de mărime mică are corpul ovoidal, gâtul scurt, marginea scundă și evazată puternic în afară, cu muchia teșită pieziș. La baza gâtului este decorat cu o linie orizontală, iar pe umăr cu o bandă de linii ondulate, suprapusă peste o bandă de striuri orizontale (Dg/diametrul gurii= 11 cm; Pl. III/5).

Inel oval (21 x 21, 3 mm; Pl. III/4) din bronz cu grosimea sârmei de 1, 6 mm și extremitățile neîmpreunate.

Inel din argint simplu (F. 7490; 15, 9 x 15, 6 mm; Pl. III/3) cu grosimea sârmei de 1, 7 mm și extremitățile

neîmpreunate și ușor îndepărtate/la urechea dreaptă.

M. 630. Adâncime= 85-135 cm. Groapă dreptunghiulară (225 x 120 cm) cu colțurile rotunjite. Scheletul aflat la – 135 cm este întins pe spate, cu capul la VNV și picioarele la ESE. Starea de conservare a oaselor este foarte precară. Craniul cu calota spartă și macerată este așezat pe partea dreaptă. Mâinile cu antebrațele ridicate cu palmele spre umăr, pe piept. Oasele trunchiului sunt complet macerate, cu excepția claviculelor. Femurele întinse aproape paralel, cu oasele călcâielor apropiate și ambele labe căzute spre dreapta. Scheletul lung de 162 cm, cu oasele lungi relativ robuste, aparține unui individ matur. Scheletul (bărbat adult, 25-30 ani) este așezat într-un sicriu lucrat din scânduri de lemn de formă dreptunghiulară (190 x 53 cm). Laturile longitudinale au scândurile așezate pe cant, marcate de o dungă continuă de cărbune, lată de 2-3 cm, identificată slab și la capătul de VNV. Sicriul era o cutie paralelipipedică (200 x 45 cm) marcat și la capătul de ESE. La capătul de ESE al gropii, deasupra oaselor umane la – 85 cm au fost așezate craniul unui cal, culcat pe partea dreaptă, cu gura spre NV, în colțul de E, iar în partea cealaltă (S)

aruncate oasele picioarelor cu segmentele articulate, suprapuse unul peste celălalt, aruncate la întâmplare înaintea craniului. Aceste resturi osoase provin de la ofranda animală. Mormântul era acoperit cu un strat de bolovani din piatră. La 85 cm adâncime, deasupra osemintelor umane, la capătul de sud-vest al gropii s-a găsit un craniu de cal, culcat pe partea dreaptă în colțul de est, cu botul spre nord-vest. La sud de craniu erau aruncate dezordonat și suprapuse unul peste celălalt, oasele picioarelor animalului, cu segmentele articulate. Resturile osoase (craniul cu câțiva incisivi superiori și extremitatea membrelor) aparțin unui cal cu vârsta de circa …ani. Înălțimea medie la greabăn: 1356,64 (Pl. IX).

Inventar funerar:

1. Oală lucrată la roată înceată din pastă nisipoasă fină, arsă reducător incomplet, cu miezul gri-negricios și fețele acoperite de o angobă subțire brun-negricioasă, pe alocuri cu pete brun-gălbui. Fundul este concav, fără inel marginal, prevăzut în partea centrală cu o ștampilă în relief, redând o cruce cu două brațe, unul mai lung și altul mai scurt. Corpul tronconic, cu pântecul bombat și ridicat spre gură are gâtul scurt și marginea arcuită oblic în exterior, teșită la interior, cu muchia rotunjită. Decorul începe deasupra fundului și continuă până la baza gâtului și constă dintr-o bandă cu patru linii incizate fin, în spirală, îndepărtate în partea inferioară sau apropiate pe pântec, umăr și la baza gâtului (h= 107 mm, d.f.= 68 mm, d. p.= 110 mm, d.g.= 91, 6 mm, gr.= 4, 7 mm; Pl. IX/1)/răsturnată cu gura spre picioare, pe treimea superioară a femurului drept.

2. Inel lucrat dintr-o bară de argint aurit, lățită la bază (interior) cu secțiunea dreptunghiulară (3, 5 x 0, 8 mm). Extremitățile sunt rotunjite sub formă de sârmă și răsucite (spre dreapta) încât formează un chaton cu patru spirale, după care, un capăt al sârmei se înfășoară de șapte ori de bara propriu-zisă a inelului și celălalt de 7 ori de bara opusă, dispusă simetric la capătul opus al chatonului (h= 24, 3 mm, l= 21, 7 mm, gr. sârmă= 1, 2 mm, chaton= 10 x 8, 8 mm; Pl. VIII/25)/așezat la mâna stângă pe piept.

3. Tolbă de săgeți din care se păstrează trei verigi din fier (una întreagă și două fragmentare), un fragment de cerc, bare verticale cu vârfuri triunghiulare, cuie, etc., puternic ruginite (Pl. VIII/22-24; IX/2-21). Tolba avea corpul din lemn din care s-au păstrat resturi de putregai. Verigile din fier erau așezate în șir între femure, iar o piesă din fier s-a identificat în colțul de nord al sicriului, lângă cap.

a. Verigă ovală (36 x 33, 5 mm) lucrată dintr-o bară de fier groasă de 3, 5 mm, lată de 4, 5 mm.

b. Verigă ovală (33 x 29 mm) fragmentată, cu bara de fier groasă de 4 mm.

c. Verigă ovală (27 x 24 mm) păstrând 1/3 din cerc, cu bara lată de 4,5 mm, groasă de 2, 8 mm.

d. Fragment din bara unui cerc (44 x 33 mm) groasă de 1, 3 mm, cu marginile laterale îndoite spre interior, fixată de corpul piesei prin cuie din fier din care se mai păstrează doar fragmente reduse. Piesa este puternic ruginită.

e. Fragment (1/2) din cataramă de fier cu cadrul oval (21 x 16 mm) lucrată dintr-o bară lată de 5 mm și groasă de 2 mm.

f. 6 vârfuri triunghiulare reprezentând capătul unor bare din fier prinse de corpul tolbei cu câte un cui scurt.

g. 3 fragmente de bare, una cu un capăt lățit în triunghi, celălalt lățit lamelar și terminat printr-o extremitate îngustată, îndoită în exterior în unghi drept. Două bare prezintă partea centrală subțiată, arcuită sub formă de buclă în afară, cu capetele prinse fixate de corpul tolbei prin cuie. Una din bare suprapune cercul median al tolbei, lat de 9 mm, gros de 2 mm, prevăzut cu canelură mediană circulară pe partea exterioară. Pe una din bare, la locul de fixare al cercului se păstrează resturi de țesătură cu oxizi de fier.

h. Cuiele păstrate sunt scurte, cu floare circulară, ovală cu vârful îndoit (h= 15 mm), fiind utilizate pentru fixarea anexelor din fier pe corpul tolbei. Se păstrează și cuie lungi, cu corpul bătut în patru muchii (h= 28-34 mm). Pe capătul cuielor se păstrează resturi de lemn putrezit. Ca formă, tolba are corpul identic cu cea semnalată la M. 304.

M. 664. Adâncime= 110 cm. Groapă de formă trapezoidală (220 x 80/SE-85 cm/NV), cu colțurile ușor rotunjite. Scheletul așezat pe spate cu capul spre SE și picioarele la NV are stare de conservare mediocră. Craniul cu calota strivită zace culcat spre stânga. Mâinile sunt întinse de-a lungul corpului, cu palmele sub coxale. Jumătatea inferioară a coloanei vertebrale este macerată. Femurele au genunchii apropiați, dar oasele gambelor sunt răvășite. Scheletul era protejat la cap în ambele colțuri ale gropii cu câte o piatră din gresie calcaroasă: o lespede lângă cotul stâng și alta în colțul de vest al gropii. În groapa de umplutură s-au găsit bucățele de cărbune. Între – 25-45 cm, groapa a fost acoperită cu 2-3 straturi de bolovani de piatră, de dimensiuni și forme diferite, aflați la nivele diverse (Pl. X).

Inventar funerar:

Trei vârfuri de săgeți (MNUAI F. 7551-F. 7553; Pl. X/1, 3-4) așezate cu vârful spre picioare, la 6 cm distanță unul de altul în șir, în dreapta femurului drept.

Vârf de săgeată cu lama rombică prevăzută cu spin de fixare în tijă și resturi de lemn putrezit pe tijă

(h= 8, 8 cm, l= 2, 54 cm, gr.= 3 mm, hspin= 3, 5 cm).

Vârf de săgeată cu lama rombică prevăzută cu spin de fixare în tijă, rupt și puternic oxidat (h= 9 cm,

llamă= 3 cm).

Vârf de săgeată cu lama rombică, vârful ușor rotunjit, cu spin de înmănușare rupt, ce păstrează

resturi de lemn putred (h= 8, 3 cm, llamă= 2, 9 cm, gr.= 4 mm).

Inel din bronz oval (2 x 2, 1 cm; Pl. X/2) ușor deformat mecanic, lucrat dintr-o bară lățită (3 mm) și groasă de 0, 8 mm din tablă, cu capetele neîmpreunate, unul îngustat și celălalt lățit, arcuit și perforat. Patină verzuie/la mâna dreaptă.

La 8 cm, lângă călcâiul stâng s-a găsit o oală (MNUAI F. 6581; Pl. X/5) cu gura înclinată spre gambe, inițial

așezată vertical. Oala este spartă și restaurată, modelată la roată din pastă nisipoasă fină de culoare

maroniu-negricioasă, arsă secundar. Fundul este concav cu inel de sprijin lat de 0, 3 cm, corpul bitronconic de mărime mijlocie, pântecul bombat, gâtul scurt și buza răsfrântă puternic în afară și muchia teșită oblic și ornată cu două striuri orizontale. Spațiul din treimea inferioară până la baza gâtului este ornat cu benzi din 2-3 striuri orizontale distanțate, suprapuse de o bandă de linii ondulate la baza gâtului cu bucle scunde, vârful arcuit și ductul aplecat spre stânga (h= 10, 8 cm, d.f.= 7, 2 cm, d.p.= 11, 4 cm, d.g.= 9, 35 cm).

M. 691. Adâncime= 105 cm. Groapă trapezoidală (235 x 108 cm/VNV-80 cm/ESE) cu colțurile rotunjite. Scheletul așezat pe spate, cu capul spre VNV și picioarele la ESE are starea de conservare a oaselor precară. Craniul spart și presat este căzut spre stânga. Mâinile îndoite din cot sunt așezate cu palmele pe coxale. Din oasele trunchiului se păstrează doar fragmente macerate din clavicule, omoplați și coxale iar oasele palmelor sunt distruse. Picioarele întinse cu tibiile paralele cu oasele labelor căzute, ambele spre stânga. Lung de 168 cm, scheletul aparține unui individ adult-matur de sex masculin. Scheletul era acoperit cu pietre dispuse într-un cadru trapezoidal, pe marginile gropii (210 x 100 cm/VNV-70 cm/ESE; Pl. XI) cu partea centrală lipsită de pietre. Lespezile au forme și dimensiuni diferite. La ridicarea lor s-a găsit câte un inel la fiecare ureche și un vas ceramic strivit.

Inventar funerar:

1. Topor (MNUAI F. 7882; 17 x 5, 7 cm; Pl. XI/7) cu tăișul arcuit și lățit în ambele sensuri în plan vertical, mai ales lățit în partea dinspre coadă. Muchia are ceafa mult lățită pe linie longitudinală și îngustată spre locul de trecere spre tăiș, în partea inferioară. Orificiul longitudinal este circular-oval (26 x 28 mm) și păstrează pe pereții interni fibre putrezite din lemnul cozii. Diametrul exterior al muchiei cilindrice este de 40 mm, lățimea muchiei de 40 mm, lungimea cefei în partea superioară 5, 8 cm și în partea inferioară 1, 8 cm, înălțimea tăișului 11, 1 cm, lățimea tăișului 4, 5 cm^3/ cu muchia pe treimea inferioară a femurului drept, înclinat oblic, cu tăișul spre margine, așezat inițial înfipt cu tăișul în pământ inițial.

2. Cute din gresie riolitică, galbenă, de formă paralelipipedică, cu fețele plană și plan-convexă, subțiată și îngustată la capătul superior și lățită la celălalt, cu extremitățile rotunjite și intense urme de teșire în urma utilizată la ascuțitul pieselor din metal (F. 6441, h= 5, 5 cm, l= 2, 2 cm, gr.= 1, 18 cm; Pl. XI/8). În secțiune transversală, piesa este dreptunghiulară/ între femure.

3. Cuțit din fier cu spinul fixat în mâner de lemn din care păstrează resturi putrezite, ușor curbat lateral. Lama este lată la bază, cu muchia îngustată de 4 mm, îngustat spre vârf și linia tăișului dreaptă (F. 7610; h= 8, 65 cm, llamă= 1, 1 cm; Pl. XI/1)/așezat cu vârful în jos în partea de mijloc a femurului stâng.

4. Verigă din bronz (2, 44 x 2, 37 cm; MNUAI F. 7754 ?; Pl. XI/2) turnată dintr-o bară plată pe o față și arcuită pe cealaltă, lată de 3,2 mm și gr.= 2, 2 mm.

5. Verigă din bronz turnată, ovală (2, 5 cm), fragmentată în două bucăți, cu secțiunea ovală (2 x 2, 5 mm; MNUAI F. 7755 ?; Pl. XI/3).

6. Cataramă în formă de „liră" (F. 7756; 2, 67 x 1, 96 cm; Pl. XI/4) turnată, cu grosimea barei de 2, 8 mm, prevăzută cu proeminențe semisferice în colțurile bazei și tăieturi oblice pe marginea cadrului lățit pe care se sprijină un spin din fier fragmentat/la coxalul drept.

7. Oală spartă, căzută cu gura spre ESE, așezată între șold și cotul stâng. Vasul ceramic a fost realizat la roată înceată dintr-o pastă nisipoasă brun-negricioasă. Pe zona diametrului maxim, vasul este decorat cu incizii liniare paralele, suprapuse de o bandă cu linii în val (h= 11, 4 cm, d.g.= 8, 6 cm, d.p.= 9, 8 cm, d.f.= 5, 6 cm). Cutie depozit M. 691. Profil de vas borcan din pastă semigrosieră, ornamentat cu o bandă ondulată (două incizii pe umeri) ce suprapun un registru de linii orizontale dese, până sub zona diametrului maxim (h= 118, 23 mm; Pl. XI/9).

10. Inel 13 G oval (F. 6484; 22, 3 x 2, 4 mm) din sârmă de argint cu grosimea de 2 mm, cu capetele neîmpreunate, deformat pe verticală (Pl. XI/6).

11. Inel 13 G oval (21 x 20 mm, 1, 68 g; F. 6483) din sârmă de argint, cu grosimea de 2 mm și capetele neîmpreunate/la urechea stângă (Pl. XI/5).

O parte dintre morminte au avut groapa sepulcrală acoperită și amenajată cu material litic (M. 36, M. 417, M. 304, M. 517, M. 537 b, M. 664 și M. 691), obicei frecvent în unele cimitire de la Alba Iulia, datate în secolele X-XI (Izvorul Împăratului, Str. Brîndușei). În cazul necropolei de la Izvorul Împăratului, această tradiție (pseudo-cistă, bordare a gropii sepulcrale) se remarcă și în cazul unor morminte de războinici din suita militară a lui Gyula (M. 115, M. 133, M. 143, M. 168, M. 173, M. 177, M. 184, M. 208, M. 210).

Poziția brațelor din mormintele de războinici de la *Stația de Salvare* este diferită: a.) cu brațele pe lângă

corp (M. 392, M. 417, M. 517, M. 584); b.) cu ambele pe bazin (M. 54, M. 691); c.) antebrațul stâng pe bazin și dreptul pe lângă corp (M. 36); d.) dreptul pe bazin și stângul pe lângă corp (M. 298, M. 304); e.) antebrațele ridicate cu palmele spre umăr, pe piept (M. 630).

Ofranda de cal (craniul și resturi din membre) apare doar într-un singur mormânt de războinic (M. 630), cercetat în perioada anilor 1989-1981. Nu este un caz singular, deoarece mai există și alte cazuri de ofrandă animală în morminte de războinici, identificate în perimetrul cercetat între anii 1981-1985. Ofrandă de cabalină s-a mai identificat într-un mormânt de războinic de la Izvorul Împăratului (M. 165), însă depunerea craniului de cal s-a făcut în sens invers, nefiind îndreptat cu privirea către cel uman, fapt ce ar reprezenta în condițiile date, *renunțarea la ritualul păgân și acceptarea celui creștin*, în condițiile acceptării creștinismului de către suita lui Gylas.

Piesele de uz casnic sunt reprezentate de cremene, amnare (M. 36, M. 517), cute (M. 691) și cuțite (M. 36, M. 517, M. 537 b, M. 691). În inventarele funerare ale mormintelor de bărbați (Izvorul Împăratului/M. 133) și femei de la Alba Iulia au apărut și cuți din gresie depuse în stânga humerusului (Izvorul Împăratului/M. 197) sau în alte zone (*Stația de Salvare*/M. 614). Cutea din piatră apare la orizont de secol X și în alte descoperiri precum aceea din necropola de la Deva-*Micro 15*/M. 3 (războinic) și Szabolcs/M. 17[4].

Singurele brățări din mormintele de războinici (forma 4 G) au apărut în M. 304. Una dintre piese a fost ornamentată cu >>>> pe capete, obicei constatat și în cazul altor piese din cimitire din Bazinul Carpatic, datate la acest orizont cronologic. La acest palier, unele brățări sunt ornamentate pe corp sau la capete/ extremități cu incizii/caneluri dispuse transversal, așa cum se poate observa pe exemplarele de la Malé Kosihy/M. 104 (fem. ad./orizontul I)[5], Banatsko Arandjelovo (Oroszlámos)[6], Blandiana B/M. 1[7], Deva- Micro 15/M. 4 și Vărșand-*Movila dintre vii.*[8]Ele apar atât în morminte de bărbați cât și de femei, combinându-se și cu alte forme ca brățara torsadată și cea lamelară cu bucle.

O apariție insolită în inventarul funerar de războinici o reprezintă cele două inele pentru deget, prevăzute cu chaton (M. 298 și M. 630), ce aparțin aceleiași variante. În cimitirele de la Alba Iulia, inelul cu chaton se întâlnește în două variante, diferite din perspectiva tehnicii de realizare a părții superioare/ chatonului. Pe lângă numeroasele exemplare ce provin din cimitirul de la Stația de Salvare/faza II (S. IV/M. 20 (F. 6796), S. V/M. 3 (F. 6798), S. X/M. 24 (F. 8019, 8020)[9], S. XI/M. 28 (F. 8378)[10], S. XIII/M. 52 (F. 9480), S. XXVIII/M. 1, S. XXXIII/M. 9 (F. 7995), S. XLI/M. 13 (F. 9489), M. 30 b, M. 56, M. 288, M. 511, M. 495 (F. 6521), M. 60 și M. 632), se mai pot aminti cele identificate la *Alba Iulia-Str. Brînduşei/M. 16*[11] *și M. 33*[12] *sau cele de la* Izvorul Împăratului (M. 87, 95, 122, 125, 137 și 149). *Analogii ale acestei forme avem la Blandiana B*[13], Ciacova (Jud. Timiș) /M. 3[14], *Soltau, Tiszabercel-Újsor/M. 21*[15], *Szarvas*[16], *Gradište*[17], *Dolný Peter II /M. 7*[18] *şi Vukovar-Lijeva Bara /M. 151, M. 316*[19]. Combinațiile existente în mormintele ce conțin această variantă de inel, indică o datare/plasare între a doua jumătate a secolului X și prima jumătate a secolului XI.

Inelele cu chaton apar frecvent în mormintele de femei la mâna dreaptă sau stângă, în combinație cu ceramică şi formele 2, 4, 13, 22, 31, 36, 38 b Giesler, inel cu pentagramă, colane torsadate, butoni globulari și vas ceramic. Numărul maxim într-un mormânt poate să fie de trei exemplare. Prezența acestei variante în secolul al XI-lea pare a fi susținută de descoperirea de la *Hajdüdorog/M. 1 unde se asociază cu inele 30 și I-II*[20]. Cele mai multe exemplare au fost descoperite în Transilvania, mai exact în necropolele de la Alba Iulia, la un orizont cronologic de secol X. Interesantă este apariția acestora și în mormintele de războinici.

Din M. 517 provine un inel torsadat din două sârme, prototip al formei 29 G. Până la acest moment al cercetării noastre, inelele torsadate erau datate începând cu secolul al XI-lea, fapt susținut de combinațiile existente (monede arpadiene, inele de păr cu o extremitate în –s). În ultima vreme, o serie de asocieri constatate de noi în cimitirele de la Alba Iulia, ne permit să *coborâm datarea acestui artefact la orizont de a doua jumătate a secolului X*. Astfel, în acest sens, putem invoca exemplarele de la Alba Iulia- *Stația de Salvare*[21] (M. 159) și cele de la Izvorul Împăratului/M. 143 (războinic), M. 150, M. 159, M. 197 și M. 198. O piesă mai deosebită este cea descoperită în M. 159, realizată din trei sârme torsadate care încadrează una subțire de filigran.

Inelele lamelare, deschise (M. 517, M. 664) sunt prezente în descoperirile funerare din secolele X-XI. Analogii pentru această formă se cunosc într-o serie de descoperiri, între care menționăm cele de la Alba Iulia-Termele Romane[22], Dvorníky/M. 6[23], Szabolcs/M. 101[24], M. 56[25], Timișoara-*Cioreni*, Vozokany[26] și Malé Kosihy/M. 141[27], M. 128[28], M. 114[29], M. 65[30], M. 371[31], M. 277[32] și M. 39[33]. În ultima locație, inelele lamelare (forma 45 a) se combină cu formele 4 și 36 Giesler, plasate în orizonturile I-III, datate cronologic între prima jumătate a secolului X și a doua jumătate a veacului următor.

Cataramele în formă de „*liră*" sunt ilustrate de două exemplare ce provin din M. 304 și M. 691. Ultimul exemplar (M. 691) are analogii la Alba Iulia-*Izvorul Împăratului* și se încadrează fără dificultate în tipul A Révész[34]. Catarama trapezoidală din fier (M. 517) se aseamănă cu exemplarele de secolul X de la Bánov/M. 17[35] și M. 20[36].

Inelele 13 G sunt destul de frecvente, fiind

identificate în mai multe morminte: M. 36, M. 54, M. 417, M. 584 și M. 691. Spre exemplu, unele morminte de războinici din necropola de la Alba Iulia-*Izvorul Împăratului* (M. 115, M. 143, M. 144, M. 165 și M. 177) aveau în compunerea inventarului funerar câte unul sau două exemplare/mormânt. Cu o singură excepție (M. 115), în care inelul a fost realizat din sârmă rombică de aur (?), celelalte exemplare au fost lucrate din sârmă circulară/lenticulară de bronz (d=1, 14/1, 31- 2 cm, gr. sârmă= 0, 10-0, 19 cm).

Verigile circulare din M. 304, M. 630 și M. 691 sunt accesorii de la piesele de armament și au analogii la acest orizont cronologic în cimitirele maghiare din Ungaria și Slovacia. În spațiul nostru, piese similare se întâlnesc în mormintele de războinici de la Izvorul Împăratului/M. 143, M. 165 și Nădlac-*Lutărie*/M. 01[37].

Toporul de la *Stația de Salvare*/M. 691 se întâlnește la orizont de secol X la Gîmbaș- *Măgura*/M. 3[38], Dudeștii Vechi- „*Movila lui Dragomir*"/M. IV[39], Pécs-*Somogy*[40], Kecskemét[41], Kiskunfélegyháza-*Radnóti Miklós utca*[42], Székesfehérvár-*Demkóhegy*/M. 6[43], Tiszaeszlár-*Sinkahegyi*,[44] Majs/M. 844[45], Tiszabercel-*Ráctemető*/M. 10[46] și Püspökladány-*Eperjesvölgy*/M. 205[47]. Această variantă (III A Ruttkay, VIII A Kirpičnikov, VI C Kovács) cu origini în spațiul răsăritean[48] are lungimea cuprinsă între 10, 2 cm -15, 5 cm și lățimea tăișului de 3, 2 - 5, 4 cm. Paralele din spațiul Rusiei Kieviene, permit plasarea exemplarului de la Alba Iulia înainte de mijlocul secolului al X-lea.

Tolbele sunt reprezentate de resturile de armătură identificate în M. 304 și M. 630. Resturi de tolbă s-au identificat și în alte morminte de războinici de la Alba Iulia-*Stația de Salvare*, cercetate în perioada 1981-1985. Armături s-au identificat și în alte necropole din Ungaria, sud-vestul Slovaciei și spațiul românesc, între care se pot menționa Orăștie-*Dealul Pemilor X2*/M. 59 (în dreapta bazinului și coapsei)[49], Timișoara-*Cioreni,* Vărșand-*Movila dintre vii*, Voiteni, Alba Iulia-*Izvorul Împăratului*/M. 115, M. 143, M. 219, etc[50].

Vârfurile de săgeți au o frecvență mai mare în rândul pieselor de armament, fiind ilustrate de exemplarele din M. 36, M. 54 (smoc la umărul drept), M. 298, M. 304, M. 392, M. 417, M. 517, M. 584 și M. 664. Depunerea săgeților în mănunchi/smoc, însă în zone anatomice diferite s-a constatat și în mormintele de războinici de la Izvorul Împăratului: în regiunea antebrațului stâng, cu vârfurile îndreptate spre partea superioară a corpului (M. 177); la umărul stâng (M. 173); în treimea superioară a femurului stâng (M. 144)[51]. Acest obicei s-a constatat și în alte necropole din spațiul românesc, cercetate la Vărșand-*Movila dintre vii*/M. 33[52] și Orăștie-*Dealul Pemilor X2*/M. 14[53]. Cu excepția unor forme mai deosebite din M. 298 (Pl. III/2) și M. 584 (Pl. III/2), majoritatea săgeților se pot include în tipul VI și grupul B/ variantele 1 a-c și 2 a Ruttkay, încadrate între secolele X-XII.[54]

Poziția de depunere a vaselor ceramice a fost diferită: a.) între șold și cotul stâng (M. 691); b.) lângă călcâiul stâng (M. 664); c.) pe treimea superioară a femurului drept (M. 630); d.) în exteriorul gambei stângi (M. 537 b, M. 584). Ștampile apar doar pe fundul vaselor de ofrandă din M. 630 și M. 537 b. Decorul constă din bandă ondulată incizată pe umăr, ce suprapune linii orizontale dese distanțate (M. 584, M. 691, M. 664, M. 537 b); linii orizontale dese (M. 517) trasate de pe umăr până la partea inferioară (M. 630). Cu o singură excepție (12, 1 cm), majoritatea acestor vase au înălțimea cuprinsă între 10, 7 cm-11, 4 cm, de fapt, una dintre trăsăturile specifice pentru secolul X la Alba Iulia. Distanța dintre morminte este de maxim 10 m (între M, 691 și M. 664, M. 54 și M. 417 și M. 36 și M. 392). O anumită grupare, cu o distanță de maxim 5 m se poate constata în cazul mormintelor M. 298, M. 304, M. 517, M. 537 b și M. 630. Cu excepția M. 322 și M. 584, toate mormintele de războinici au fost identificate pe planul cimitirului (Pl. XII-XIII).

Comparativ cu mormintele de războinici cercetate în perioada 1981-1985 de către echipa din care a făcut parte și Horia Ciugudean, constatăm aici lipsa plăcuțelor din os de la arc. Indiscutabil că, avem de-a face cu un palier cronologic diferit, opinie susținută și de forma toporului de luptă, prezent în descoperiri din prima jumătate a secolului X.

Toate elementele de rit și ritual funerar (poziția anatomică de depunere a vaselor de ofrandă, poziția brațelor, ofranda animală și poziția ei) ne indică plasarea acestor morminte în prima jumătate a secolului X. În plus, un alt argument ce susține această opinie este reprezentat de lipsa ofrandei de pasăre/ouă ce apare doar spre mijlocul secolului X, la pragul trecerii de la păgânism la creștinism. Din această perspectivă, optăm pentru corelarea acestor morminte cu primii războinici maghiari pătrunși în zona Alba Iulia în primele decenii ale veacului X. Aceștia făceau parte din escorta militară a ducelui Gyla, un personaj important din *staff-ul maghiar* din Pannonia ce se stabilește în Transilvania și se identifică cu mediul populației autohtone. Gyla [55]se transformă în scurtă vreme într-un disident ce fondează un „*voievodat*" în zonă și reactivează creștinismul pe filieră bizantină. Ideea că, Hierotheus și-ar fi exercitat autoritatea și asupra maghiarilor din Pannonia iese din discuție, cu atât mai mult cu cât, motivul religios în special a însemnat debutul disidenței lui Gyla (sic !). Astfel, „*Voievodatul lui Gyla*" sau „*Terra Gyla*" reprezintă a patra entitate politică independentă din spațiul românesc (Menumorut, Glad și Gelu), în care coexistă elemente romanice, slave, maghiare și bizantine.

Folosirea termenului de „*Voievodatul Albei*" pentru secolul al IX-lea ni se pare forțată și fără

acoperire științifică, chiar și din perspectivă autohtonă și bulgară. Pe de altă parte, termenul de „*Voievodatul de la Alba Iulia*" ar fi adecvat doar atunci când am utiliza și termenii de „*Voievodatul de la Dăbâca*", „*Voievodatul de la Biharia*" etc. De ce în cazul primelor, „*voievodatul*" se identifică cu antroponimul liderilor iar în cazul celui de la Alba, în cel mai fericit caz, doar cu toponimul ? Ne deranjează faptul că un lider din staff (cel mai probabil chiar purtătorul demnității de gyula) a gestionat situația din Transilvania la acest orizont cronologic din punct de vedere politic, militar și religios ? Cu excepția acestui „episod", numărul mormintelor de războinici de la Alba Iulia (sic !), în special dar și din Transilvania în general, dovedesc fără echivoc faptul că, maghiarii nu s-au înstăpânit și nici nu au cucerit acest areal geografic în a doua jumătate a secolului X. Ceea ce se întâmplă de facto după anul 1003, reprezintă cu totul altă poveste istorică !

Dincolo de conținutul legendar, *Gyla* devine liderul centrului de putere de la Bălgrad și artizanul creștinării pe filieră bizantină, așa cum o dovedesc și descoperirile arheologice. K. Horedt (1954) admitea existența unui voievodat în zona Albei încă de la mijlocul secolului IX, reprezentat de cele două așezări fortificate de pe valea Mureșului (Bălgrad, Țeligrad), aflate în sfera de influență bulgară.[56] În opinia lui Ștefan Pascu, anumite elemente geografice, ofereau în plus o anumită protecție acestul „*voievodat*": lanțul munților vulcanici Gurghiu/Harghita (granița estică), „*Țara Hațegului*" (granița vestică), râul Olt, până la „*Țara Făgărașului*" (granița de miazăzi) și marginea răsăriteană a Munților Apuseni (granița de miazănoapte)[57]. Din punctul meu de vedere, întinderea acestui „*voievodat*" este mult mai mică, în comparație cu estimarea făcută de către academicianul Ștefan Pascu. Cu toate acestea, Gyla este exponentul unui „voievodat" sau al unui centru de putere, ce reprezintă astăzi o realitate istorică incontestabilă ! Informații/mențiuni mai mult sau mai puțin lacunare despre soarta acestui „*ducat*" sau „*voievodat*" și implicit a liderului Gyla se întâlnesc în diverse lucrări românești și străine, editate după anul 1989.[58]

Note:

1. G. Nagy, *Erdély a honfoglalás idejében a régészeti leletek világánál. /La conquéte de Transylvanie et les trouvailles, în: ArchÉrt* 33, 1913, p. 272; K. Horedt, *Voievodatul de la Bălgrad - Alba Iulia*, în: SCIV V, 3 - 4, 1954, 504; K. Horedt, *Untersuchungen zur Frühgeschichte Siebenburgens*, Bukarest, 1958, p. 69; G. Fehér, K. Éry, A. Kralovánszky, *A Közep-Duna-Medence Magyar honfoglalás-és kora Árpád-kori sírleletei*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. Régészeti Tanulmányok II, p. 20; M. Rusu, *Castrul roman Apulum și cetatea feudală Alba Iulia*, în: AIIA XXII, 1979, p. 58; *Alba Iulia 2000,* (coord. Prof. Trandafir Marian), Alba Iulia, 1975, p. 110. Cimitir datat între finalul secolului IX și cel următor, atribuit populației autohtone)

2. M. Blăjan, Al. Popa*, Cercetările arheologice de la Alba Iulia - „ Stația de Salvare "* în: *MCA* XV, 1983, p. 376-377; Ștefan Pascu, *Semnificațiile unor recente descoperiri arheologice. Voievodatul românesc al Albei*, în: *Magazin istoric*, Anul XV, Nr. 9 (174) septembrie 1981, p. 14-18 (p. 16-sq); H. Ciugudean, *Anul 1000 la Alba Iulia. Între istorie și arheologie. Catalogul expoziției*, Alba Iulia, 1996, p. 4 și urm.; H. Ciugudean, *Pottery offerings in the Early Middle Age cemetery of Alba Iulia-„Stația de Salvare",* în*: Funerary offerings and votive depositions in Europe's 1st millennium AD.: cultural artifacts and local identities*, Ed. Călin Cosma, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2007, p. 243-244; Petru Iambor, *Așezări fortificate din Transilvania (secolele IX-XIII),* Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2005, p. 182.

3. M. Blăjan, *Alba Iulia (sec. VIII-XI),* în: *Fierul și artefactele sale,* Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, Alba Iulia 2005, p. 34, Fig. 115.

4. *L. Kovács, Das früharpadenzeitliche Gräberfeld von Szabolcs. VAH VI, Budapest, 1994*, p. 22, Fig. 4.

5. M. Hanuliak, *Malé Kosihy. Pohrebisko z 10. - 11. storočia. Materialia Archaeologica Slovaca* , Tomus XII, Nitra, 1994, p. 106, 122, Pl. XXIII/9.

6. Dumitru Țeicu, *Arta minoră medievală din Banat/Minor medieval art in Banat,* Timișoara, 2009, p. 137, Pl. 5/4.

7. H. Ciugudean, A. Dragotă, *Civilizația medievală timpurie din Transilvania: rit și ritual funerar în secolele IX-XI.* Catalogul expoziției, Alba Iulia, 2002, p. 54, Fig. 131.

8. S. Oța, *Pièces inédites de la collection du Musée National d´Histoire de la Roumanie découvertes dans la nécropole du XI-e siècle de Vărșand-Movila dintre vii (Dep. d´ Arad)/ Piese inedite din colecțiile Muzeului Național de Istorie a României descoperite în necropola de secol XI de la Vărșand-Movila dintre vii (județul Arad)*, în: *Cercetări Arheologice*, vol. XI/partea II, Muzeul Național de Istorie a României, București, 1998-2000, p. 500, Fig. 9.

9. *Necropolele orașului Alba Iulia- din preistorie în zorii evului mediu. Catalog de expoziție,* Alba Iulia, 2003, p. 39, Fig. 126.

10. H. Ciugudean, *Anul 1000 la Alba Iulia. Între istorie și arheologie. Catalogul expoziției*, Alba Iulia, 1996, p. 14, Fig. 48; H. Ciugudean, A. Dragotă, *Civilizația medievală timpurie din Transilvania: rit și ritual funerar în secolele IX-XI. Catalogul expoziției*, Alba Iulia, 2002, p. 43, Fig. 82; H. Ciugudean, *Necropola de la Alba Iulia- „Stația de Salvare"*, în: *Simpozionul Internațional Habitat-Religie-Etnicitate: Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/ Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalogue*. Coordonatori : H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu, Editura Altip, Alba Iulia, 2006, Fig. 54; H. Ciugudean, *Alba Iulia- Stația de Salvare*, în: *Valori ale patrimoniului românesc. Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI*, Editura Altip, Alba Iulia, 2011. Coord. A.

Dragotă, G. T. Rustoiu, M. Drîmbărean. Volum finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, p. 131.
11. A. Dragotă, G. T. Rustoiu, Matei Drîmbărean, V. Deleanu, Silviu Oța, *Necropola medieval timpurie de la Alba Iulia – Str. Brîndușei. Cercetările arheologice din anii 1997-2008,* Editura Altip, Alba Iulia, 2009, p. 30, Pl. 18.
12. A. Dragotă, G. T. Rustoiu, Matei Drîmbărean, V. Deleanu, Silviu Oța, *Necropola medieval timpurie de la Alba Iulia – Str. Brîndușei. Cercetările arheologice din anii 1997-2008,* Editura Altip, Alba Iulia, 2009, p. 34, Pl. 25.
13. K. Horedt, *Die ansiedlung von Blandiana, rayon Orăștie, am ausgang des ersten Jahrtausends u. Z.*, în: *Dacia N.S.* X, 1966, p. 283, Fig. 23/12.
14. Ortansa Radu, *Descoperiri întâmplătoare la Ciacova, jud. Timiș*, în: *Tibiscus* II, 1972, p. 63, fig. 4.
15. E. Istvánovits, *A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga*, Nyíregyháza, 2003, *p. 201, Pl. 194.*
16. *E. Krecsmarik, Régiségleletekról Szarvas határában, în: ArchÉrt XXX, 1910, p. 65-66, Fig. 3/2.*
17. *K. R. Kapelkova, Parures de la nécropole médiévale près de Siméonovgrad. Communication préalable, în: ArhSofia 1/1989,*
p. 48-56.
18. M. Dušek, *Kostrové pohrebisko z X. a XI. storočia v Dolnom Petri II/Skelettgräberfeld aus dem X. und XI. Jh. In Dolný Peter II*, în: *ŠtudZvesti* 14, 1964, p. 202, Fig. 3/5; *Točik 1968*, p. 21, Pl. XX/13.
19. Željko Demo, *Vukovar – Lijeva Bara*, Zagreb, 1996, p. 53sq, *82,* Fig. 36; Željko Demo, *Ranosrednjovjekovno groblje bjelobrdske kulture: Vukovar – Lijeva Bara (X–XI. stoljeće) An Early Medieval Cemetery of the Bijelo Brdo Culture: Vukovar – Lijeva Bara (10th–11th Centuries),* Arheloski muzej u Zagrebu, vol. VI/1-2, 2009, *p. 160, 280, 528, Fig. 48, Pl. 19/1, 2. tipul 3. 4 a-b;* Željko Demo, *Zlato & srebro srednjeg vijeka u Arheološkom Muzeju u Zagrebu (s prilogom Maje Bunčić),* Zagreb, 2014, p. 76-77.
20. *M. Nepper Ibolya, Sz. Máthé Márta, A Hajdú-Bihar megyei múzeumok régészeti tevékensége 1977-1980/ Leletkataszter, în : DDMÉ LXI/19080, Debrecen, 1982, p. 105, Pl. II/3.*
21. *Necropolele orașului Alba Iulia- din preistorie în zorii evului mediu. Catalog de expoziție,* Alba Iulia, 2003, p. 41, Fig. 137-138.
22. *Necropolele orașului Alba Iulia- din preistorie în zorii evului mediu. Catalog de expoziție,* Alba Iulia, 2003, p. 63, Fig. 238.
23. A. Točik, *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*, Archaeologica Slovaca- Catalogi, Tomus III, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Bratislava, 1968, p. 24, Pl. XV/5.
24. *L. Kovács, Das früharpadenzeitliche Gräberfeld von Szabolcs. VAH VI, Budapest, 1994*, p. 34, Fig. 7.
25. *Ibidem*, p. 28, Fig. 6.
26. A. Točik, *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*, Archaeologica Slovaca- Catalogi, Tomus III, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Bratislava, 1968, p. 62sq, Pl. LIV/7, 10.
27. M. Hanuliak, *Malé Kosihy. Pohrebisko z 10. - 11. storočia. Materialia Archaeologica Slovaca* , Tomus XII, Nitra, 1994, p. 107, Pl. XXXIII/A 1-2.
28. *Ibidem*, p. 107, Pl. XXIX/C-2.
29. *Ibidem*, p. 106, Pl. XXV/D-3.
30. *Ibidem*, p. 105, Pl. XII/E-1.
31. *Ibidem*, p. 134, Pl. LXXIX/A-1.
32. *Ibidem*, p. 110, Pl. LVII/A -3.
33. *Ibidem*, p. 104, Pl. VII/A -6.
34. L. Révész, *Lyraförmige schnallen in dem Karpatenbecken*, în: *AAASH* XXXIX/3-4, 1987, p. 257-285.
35. A. Točik, *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*, Archaeologica Slovaca- Catalogi, Tomus III, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Bratislava, 1968, p. 12, Pl. III/17.
36. *Ibidem*, p. 12, Pl. IV/17.
37. Fl. Mărginean, P. Huszarik, *Cimitirul medieval timpuriu de la Nădlac- „Lutărie" (jud. Arad)*, în: Arheologia Medievală VI, 2007, p. 19, Pl. XI/6
38. A. Dragotă, G. T. Rustoiu, Zeno K. Pinter, M. Drîmbărean, *Considerations on the necropolis from Gîmbaș (Xth century),* în: *StudUnivCib*, VII/ 2010, p. 66, Pl. II/19.
39. A. Bejan, D. Tănase, E. Gáll, C. Kalcsov, *Necropola medieval timpurie de la Dudeștii Vechi –„Movila lui Dragomir" (jud. Timiș),* în: Arheologia Medievală V, Cluj-Napoca, 2005, p. 28, Fig. 4/2.
40. J. Dombay, *Árpád-kori temetők Baranyában II. / Friedhöfe aus der Arpaden-Zeit im Komitat Baranya II*, în: JPMÉ 6, 1961, p. 80, Fig. 7.
41. J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, I-III, 1905, p. 636, Pl. 422/10.
42. I. Fodor, *A honfoglaló magyarság*, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapesta, 1996, p. 333, Fig. 2.
43. J. Hampel, *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, I-III, 1905, p. 580sq, Pl. 393/4 a-b; Z. Vaňa, *Mad'iari a Slované ve světle archeologických nálezů X - XII. století./ Les Magyares et les Slaves à la lumière de fouilles archéologiques du X. - XII e siècle, în: SlovArch* 2, 1954, Pl. VIII/2; G. Fehér, K. Éry, A. Kralovánszky, *A Közep-Duna-Medence Magyar honfoglalás-és kora Árpád-kori sírleletei*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. Régészeti Tanulmányok II, p. 70; *A. Kiss, Gräberfelder aus den 10-11. Jahrhunderten in der umgebung von Szekesféhérvár und die Frage der Fürstlichen residenz, în: Alba Regia VI-VII, 1966,* p. 47, Fig. 2/5-5 a.
44. *A. Jósa, Honfoglaláskori emlékek Szabolcsban, în: ArchÉrt XXXIV/3, 1914,* Fig. II.
45. A. Kiss, *Baranya megye X-XI. századi sírleletei./ Grabfunde aus dem 10 und 11 Jahrhundert im komitat Baranya (Ungarn),* Akademiai Kiadó, Budapest, 1983, p. 133, Fig. 78.
46. E. Istvánovits, *A Rétköz honfoglalás és Árpád-kori emlékanyaga*, Nyíregyháza, 2003, p. 193, 338, Pl. 182, Fig. 171/3.
47. I. Fodor, *A honfoglaló magyarság*, Magyar Nemzeti

Múzeum, Budapesta, 1996, p. 252, Fig. 21; M. Ibolya Nepper, *Hajdú-Bihar megye 10-11. szazádi sírleletei*, I-II, Budapest-Debrecen, 2002, p. 219, Pl. 183/9.

48. *L. Kovács, Vooruženie vengrov- obretatelej rodiny: sabli, boevye topory, kop'ja/ Die waffen der landnehmenden Ungarn: säbel, kampfäxte, lanzen, în: MittArchInst 10/11, 1980/81, p.* 249; M. H. Aleškovskij, *Kurgany russkih družinnikov XI-XII vv./Tumulus de guerriers russes des XI e et XII e siècles,* în: *SovArh* 1/1960, Pl. 2/16-17; A. N. Kirpičnikov, Russische *Waffen des 9.-15. Jahrhunderts*, în: *Waffen und Kostümkunde* 28/2, 1986, Pl. X/25.

49. Zeno K. Pinter, Ioan Marian Țiplic, Mihai Căstăian, Maria Emilia Țiplic, *Orăștie, jud. Hunedoara. Punct: Dealul Pemilor X2. Cod sit: 87647.02. Autorizația de cercetare sistematică nr. 98/2005*, în: *CCA* XL, 2006, p. 246-247.

50. A. Dragotă, *Suita militară din necropola de la Alba Iulia-Izvorul Împăratului (sec. X)/The Military Suite from Alba Iulia-Emperor's Spring's Necropolis,* în: *Transilvania* 8/2018, p. 71sq.

51. A. Dragotă, M. Blăjan, *The Military Entourage of Gyula as shown by the burial place in Alba Iulia-Izvorul Împăratului (10 th-11 th century),* în: *Apulum* LV/2018, p. 287.

52. D. Popescu, *Cercetări arheologice în Transilvania*, Editura Academiei R.P.R., 1956, p. 92, Fig. 84/1.

53. I. M. Țiplic, Z. K. Pinter, *Necropola medieval timpurie de la Orăștie-Dealul Pemilor X2. 3. Campaniile arheologice din anii 2001-2004*, în: *Brukenthal. Acta Musei* II. 1, 2007, p. 155.

54. A. Ruttkay, *Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II),* în: *Slov. Arch. XXIV/2, 1976, p.* 327-333, Fig. 54; A. Ruttkay, *The Organization of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State*, în: *Slov. Arch.* XXX/1,1982, p. p. 177, T. II.

55. G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei românilor, vol. I. Secretarul anonim al regelui Bela, Faptele Ungurilor,* Editura Saeculum I. O., București, 2010, cap. XXIV, XXVII, p. 129sq, 132sq; Ioan-Aurel Pop, *Românii și România o scurtă istorie,* Editura Fundației Culturale Române, București, 1998, p. 52sq; Thomas Nägler, *Românii și sașii în Transilvania până la 1848 (Relații economice, sociale și politice),* Editura Thausib, Sibiu, 1997, p. 34; Gheorghe Anghel, *File din cronica bimilenară a cetății. Voievodatul de la Bălgrad,* în: *Transilvania* 5/75, Anul IV (LXXXI), p. 23-24.

56. K. Horedt, *Voievodatul de la Bălgrad-Alba Iulia*, în : *SCIV*, Tomul V, nr. 3-4, 1954, p. 494.

57. Ștefan Pascu, *Semnificațiile unor recente descoperiri arheologice. Voievodatul românesc al Albei*, în: *Magazin istoric*, Anul XV, Nr. 9 (174) septembrie 1981, p. 18.

58. Ion Bulei, *O istorie a românilor*, Editura Meronia, București, 2004, p. 30sq; Paul Lendvai, *Ungurii,* Editura Humanitas, București, 2001, p. 38sq; Dimitri Obolensky, *Un commonwealth medieval: Bizanțul,* Editura Corint, București, 2002, p. 175sq; Victor Spinei, *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele IX-XIII, Institutul European, Iași, 1999*, p. 77; Pál Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale 895-1526,* Editura Mega, Cluj-Napoca, 2006, p. 55; *Istoria Transilvaniei, vol. I (până la 1541), Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2003, coord. Ioan-Aurel Pop, Thomas Nägler, p. 210.*

Bibliography:

Alba Regia-Alba Regia, Székesfehérvár.

AIIA-Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie, Cluj -Napoca.

Apulum- Apulum. Series Archaeologica et Anthropologica, Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, Alba Iulia.

ArhSofia - Arheologia. Journal of the Institute of Archaeology with Museum - Bulgarian Academy of Sciences, Sofia.

ArchÉrt- Archaeologiai Értesitö, Budapest.

ArhMed- Arheologia Medievală, Cluj-Napoca.

Brukenthal Acta Musei - Brukenthal Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal, Sibiu.

CCA- Cronica Cercetărilor Arheologice.

Dacia N. S.- N. S.- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle serie, Bucarest.

DDMÉ - A Debreceni Deri Muzeum Evkonive, Debrecen.

JPMÉ- A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, Pécs.

Magazin istoric – Magazin istoric. Revistă de cultură istorică, București.

MCA- Materiale și Cercetări Arheologice, Bucureşti.

MittArchInst –Mitteilungen des Archäologischen Instituts der Ungarischen Akademie der Wissenschaften.

SlovArch - Slovenská Archeológia, Bratislava.

SovArh- Sovetskaja Archeologija, Moscova.

SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie) ,București.

StudUnivCib- Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica, Universitatea „*Lucian Blaga*" din Sibiu, Sibiu.

ŠtudZvesti- Študijné Zvesti Arheologického Ústavu Slovenskej Akademie Vied, Nitra.

Tibiscus – Tibiscus. Muzeul Banatului, Timișoara.

Transilvania- Transilvania. Revistă editată de Complexul Național Muzeal Astra din Sibiu, Sibiu.

Alba Iulia 2000, (Coord. Prof. Trandafir Marian), Alba Iulia, 1975.

Anghel, Gheorghe. *File din cronica bimilenară a cetății. Voievodatul de la Bălgrad.* În: *Transilvania* 5/75, Anul IV (LXXXI), p. 23-24.

Aleškovskij, M. H. *Kurgany russkih družinnikov XI-XII vv./Tumulus de guerriers russes des XI e et XII e siècles.* În: *SovArh* 1/1960, p. 70-90.

Bejan, A., Tănase, D., Gáll, E. , Kalcsov, C. *Necropola medieval timpurie de la Dudeștii Vechi –„Movila lui Dragomir" (jud. Timiș).* În: *Arheologia Medievală* V, Cluj-Napoca, 2005, p. 27-43.

Blăjan, M., Popa, Al. *Cercetările arheologice de la Alba Iulia*

- *„Stația de Salvare”*. În: *MCA* XV, 1983, 375 - 380.
Blăjan, M. *Alba Iulia(sec. VIII-XI).* În: *Fierul și artefactele sale,* Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, Alba Iulia, 2005, p. 32-35.
Bulei, Ion. *O istorie a românilor*, Editura Meronia, București, 2004.
Ciugudean, H. *Anul 1000 la Alba Iulia. Între istorie și arheologie. Catalogul expoziției/ The year one thousand at Alba Iulia. Catalogue*, Alba Iulia, 1996.
Ciugudean, H., Dragotă, A. *Civilizația medievală timpurie din Transilvania: rit și ritual funerar în secolele IX-XI.* Catalogul expoziției, Alba Iulia, 2002.
Ciugudean, H. *Necropola de la Alba Iulia- „Stația de Salvare”*, în: *Simpozionul Internațional Habitat-Religie-Etnicitate: Descoperiri arheologice din secolele IX-XI în Transilvania/Habitat-Religion-Ethnicity: 9th-11th Century Archaeological Finds in Transylvania. Catalog de expoziție/Exhibition Catalogue*. Coordonatori : H. Ciugudean, Zeno K. Pinter, G. T. Rustoiu, Editura Altip, Alba Iulia, 2006, p. 11-32.
Ciugudean, H. *Pottery offerings in the Early Middle Age cemetery of Alba Iulia-„Stația de Salvare,* în*: Funerary offerings and votive depositions in Europe's 1st millennium AD.: cultural artifacts and local identities*, Ed. Călin Cosma, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2007, p. 243-262.
Ciugudean, H. *Alba Iulia- Stația de Salvare*, în: *Valori ale patrimoniului românesc. Podoabe și accesorii vestimentare din secolele X-XI*, Editura Altip, Alba Iulia, 2011. Coord. A. Dragotă, G. T. Rustoiu, M. Drîmbărean. Volum finanțat de Administrația Fondului Cultural Național, p. 115-137.
Demo, Željko.*Vukovar – Lijeva Bara/ Vukovar-Lijeva Bara. The History of an Archaeological Site. Relics, research, renown*, Zagreb, 1996.
Demo, Željko. *Ranosrednjovjekovno grobljebjelobrdske kulture: Vukovar – Lijeva Bara(X–XI. stoljeće)An Early Medieval Cemetery of the Bijelo Brdo Culture:Vukovar – Lijeva Bara (10th–11th Centuries),* Arheoloski muzej u Zagrebu, vol. VI/1-2, 2009.
Demo, Željko. *Zlato & srebro srednjeg vijeka u Arheološkom Muzeju u Zagrebu (s prilogom Maje Bunčić),* Zagreb, 2014, 141 p.
Dombay, J. *Árpád-kori temetők Baranyában II. /Friedhöfe aus der Arpaden-Zeit im Komitat Baranya II*. În: *JPMÉ* 6, 1961, p. 69–84.
Dragotă, A., Rustoiu, G. T. , Drîmbărean, Matei , Deleanu, V., Oța, S. *Necropola medieval timpurie de la Alba Iulia Str. Brîndușei.Cercetările arheologice din anii 1997-2008/The early medieval necropolis of Alba Iulia-Brîndușei Str. Archaeological findings from 1997 to 2008,* Editura Altip, Alba Iulia, 2009.
Dragotă, A., Rustoiu, G. T., Pinter, Zeno K. P., Drîmbărean, M. *Considerations on the necropolis from Gîmbaș (X th century),* în: *Studia Universitatis Cibiniensis. Series Historica*, VII/ 2010, p. 65-77.
Dragotă, A. *Suita militară din necropola de la Alba Iulia-Izvorul Împăratului (sec. X)/The Military Suite from Alba Iulia-Emperor's Spring's Necropolis.* În: *Transilvania* 8/2018, p. 70-81.
Dragotă, A., Blăjan, M., *The Military Entourage of Gyula as shown by the burial place in Alba Iulia-Izvorul Împăratului (10 th-11 th century).* În: *Apulum. Series Archaeologica et Anthropologica,* LV/2018, p. 259-323.
Dušek, M. *Kostrové pohrebisko z X. a XI. storočia v Dolnom Petri II/Skelettgräberfeld aus dem X. und XI. Jh. In Dolný Peter II*, în: *ŠtudZvesti* 14, 1964, p. 197-222.
Engel, Pál. *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale 895-1526,* Editura Mega, Cluj-Napoca, 2006.
Fehér, G.**,** Éry, K., Kralovánszky, A. *A Közep-Duna-Medence Magyar honfoglalás-és kora Árpád-kori sírleletei/ The burials of the Conquest period and the early Arpadian Age in the Middle Danube Basin*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1962. Régészeti Tanulmányok II, 99 p.
Fierul și artefactele sale, Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, Alba Iulia 2005.
Fodor, I. *A honfoglaló magyarság*, Magyar Nemzeti Múzeum, Budapesta, 1996.
Hampel, J. *Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn*, Braunschweig, I-III, 1905.
Hanuliak, M. *Malé Kosihy. Pohrebisko z 10. - 11. storočia. Materialia Archaeologica Slovaca* , Tomus XII, Nitra, 1994.
Horedt, K. *Die ansiedlung von Blandiana, rayon Orăștie, am ausgang des ersten Jahrtausends u. Z.* În: *Dacia N.S.* X, 1966, p. 261-290.
Horedt, K. *Voievodatul de la Bălgrad - Alba Iulia*. În: *SCIV* V, 3 - 4, 1954, p. 487-512.
Horedt, K. *Untersuchungen zur Frühgeschichte Siebenburgens*, Bukarest, 1958.
Iambor, Petru. *Așezări fortificate din Transilvania (secolele IX-XIII),* Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2005, 272 p.
Istoria Transilvaniei, vol. I (până la 1541), Institutul Cultural Român, Cluj-Napoca, 2003, Coord. Ioan-Aurel Pop, Thomas Nägler.
Jósa, A. Honfoglaláskori emlékek Szabolcsban/Monumentes de l'époque de la conquète du pays au Comitat de Szabolcs. În: ArchÉrt XXXIV/3, 1914, p. 168-184, 303-340.
Kapelkova, K. R. Parures de la nécropole médiévale près de Siméonovgrad. Communication préalable. În: ArhSofia 1/1989, p. 48-56.
Kirpičnikov, A. N. *Russische Waffen des 9.-15. Jahrhunderts*. În: *Waffen und Kostümkunde* 28/2, 1986, p. 85-129.
Kiss, A. Gräberfelder aus den 10-11. Jahrhunderten in der umgebung von Szekesféhérvár und die Frage der Fürstlichen residenz. În: Alba Regia VI-VII, 1966, p. 43-88.
Kiss, A. *Baranya megye X-XI. századi sírleletei./Grabfunde*

aus dem 10 und 11 Jahrhundert im komitat Baranya (Ungarn), Akademiai Kiadó, Budapest, 1983.

Kovács, L. Vooruženie vengrov- obretatelej rodiny: sabli, boevye topory, kop'ja/ Die waffen der landnehmenden Ungarn: säbel, kampfäxte, lanzen. În: MittArchInst 10/11, 1980/81, p. 243-255.

Kovács, L. Das früharpadenzeitliche Gräberfeld von Szabolcs. VAH VI, Budapest, 1994.

Krecsmarik, E. Régiségleletekról Szarvas határában. În: ArchÉrt XXX, 1910, p. 62-68.

Lendvai, Paul. *Ungurii,* Editura Humanitas, București, 2001.

Mărginean, Fl., Huszarik, P. *Cimitirul medieval timpuriu de la Nădlac- „ Lutărie" (jud. Arad)/The Early Medieval Cemetery to Nădlac-„Lutărie" (Arad County)*. În: *ArhMed* VI, 2007, p. 17-38.

Nagy, G. *Erdély a honfoglalás idejében a régészeti leletek világánál. /La conquéte de Transylvanie et les trouvailles. În: ArchÉrt* 33, 1913, p. 268-275.

Necropolele orașului Alba Iulia- din preistorie în zorii evului mediu. Catalog de expoziție, Alba Iulia, 2003.

Nägler, Thomas. *Românii și sașii în Transilvania până la 1848 (Relații economice, sociale și politice),* Editura Thausib, Sibiu, 1997.

Nepper, Ibolya M., Sz. Máthé Márta, A Hajdú-Bihar megyei múzeumok régészeti tevékensége 1977-1980/ Leletkataszter. În : DDMÉ LXI/19080, Debrecen, 1982,p. 95-115.

Nepper, M. Ibolya. *Hajdú-Bihar megye 10-11. szazádi sírleletei*, I-II, Budapest-Debrecen, 2002.

Obolensky, Dimitri. *Un commonwealth medieval: Bizanțul,* Editura Corint, București, 2002.

Radu, Ortansa. *Descoperiri întâmplătoare la Ciacova, jud. Timiș*. În: *Tibiscus* II, 1972, p. 61-63.

Oța, S. *Pièces inédites de la collection du Musée National d´Histoire de la Roumanie découvertes dans la nécropole du XI-e siècle de Vărșand-Movila dintre vii (Dep. d´ Arad)/Piese inedite din colecțiile Muzeului Național de Istorie a României descoperite în necropola de secol XI de la Vărșand-Movila dintre vii (județul Arad)*. În: *Cercetări Arheologice*, vol. XI/partea II, Muzeul Național de Istorie a României, București, 1998-2000, p. 497-505.

Pascu, Ștefan. *Semnificațiile unor recente descoperiri arheologice. Voievodatul românesc al Albei*. În: *Magazin istoric*, Anul XV, Nr. 9 (174) septembrie 1981, p. 14-18.

Pinter, Zeno K., Țiplic,Ioan Marian, Căstăian, Mihai, Țiplic, Maria Emilia. *Orăștie, jud. Hunedoara. Punct: Dealul Pemilor X2. Cod sit: 87647.02. Autorizația de cercetare sistematică nr. 98/2005*. În: *CCA* XL, 2006, p. 246-247.

Pop, Ioan-Aurel. *Românii și România o scurtă istorie,* Editura Fundației Culturale Române, București, 1998.

Rusu, M. *Castrul roman Apulum și cetatea feudală Alba Iulia*, În: *AIIA* XXII, 1979, p. 47 - 70.

Ruttkay, A. *Waffen und Reiterausrüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei (II).* În: *SlovArch XXIV / 2, 1976, p. 245 - 396.*

Ruttkay, A. *The Organization of Troops, Warfare and Arms in the Period of the Great Moravian State*. În: *SlovArch* XXX/1,1982, p. 165-198.

Spinei, Victor. *Marile migrații din estul și sud-estul Europei în secolele IX-XIII,* Institutul European, Iași, 1999.

Točik, A. *Altmagyarische Gräberfelder in der Südwestslowakei*, Archaeologica Slovaca- Catalogi, Tomus III, Verlag der Slowakischen Akademie der Wissenschaften, Bratislava, 1968.

Țeicu, Dumitru. *Arta minoră medieval din Banat/Minor medieval art in Banat,* Timișoara, 2009.

Vaňa, Z. *Mad'iari a Slované ve světle archeologických nálezů X - XII. století./ Les Magyares et les Slaves à la lumière de fouilles archéologiques du X. - XII e siècle. În: SlovArch* 2, 1954, p. 51 - 104.

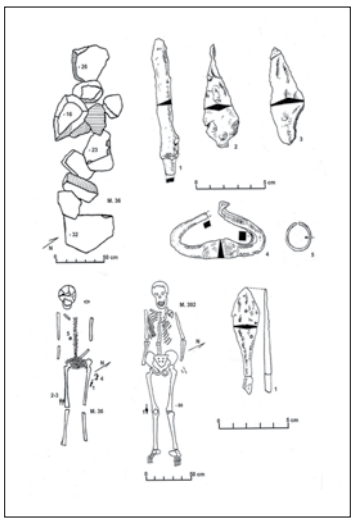

Fig. I. 1-5. M. 36 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan); 1. M. 392 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

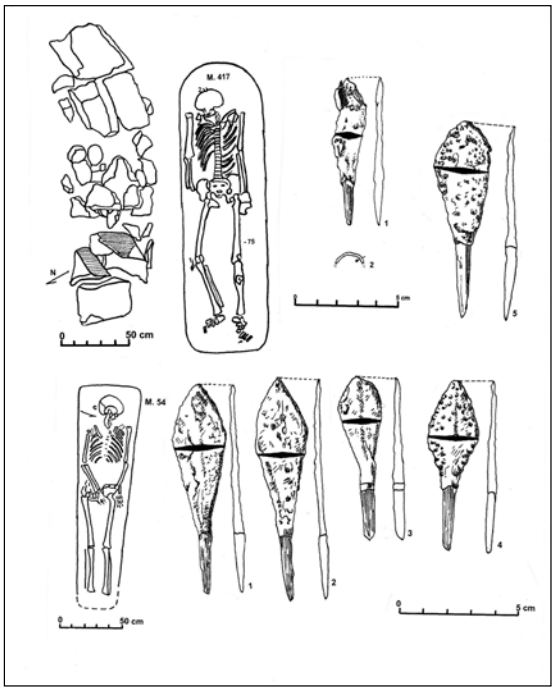

Fig. II. 1-2. M. 417 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan); 1-5. M. 54 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

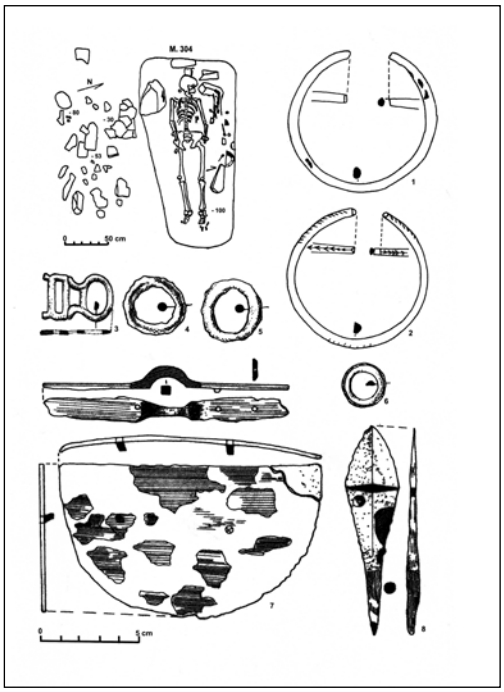

Fig. IV-VI. 1-8, 9-21, 22-37. M 304 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

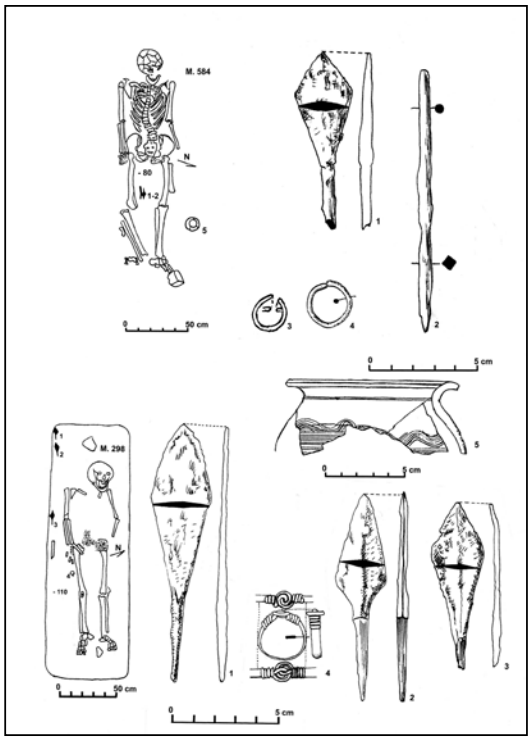

Fig. III. 1-5. M. 584 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan); 1-4. M. 298 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

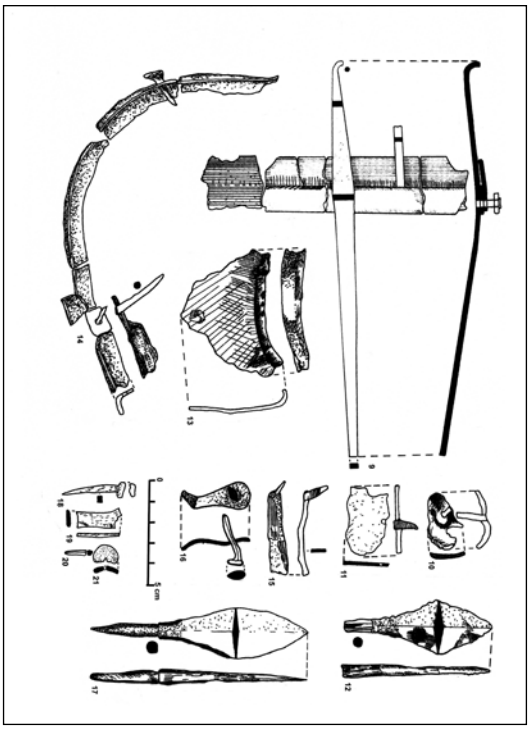

Fig. IV-VI. 1-8, 9-21, 22-37. M 304 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

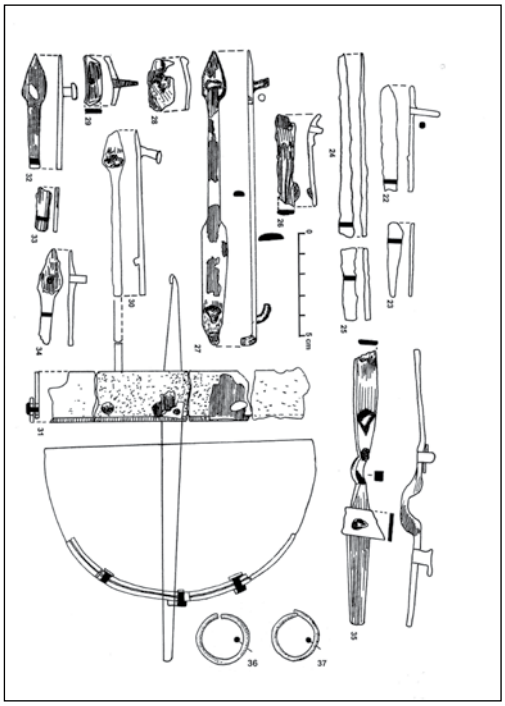

Fig. IV-VI. 1-8, 9-21, 22-37. M 304 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

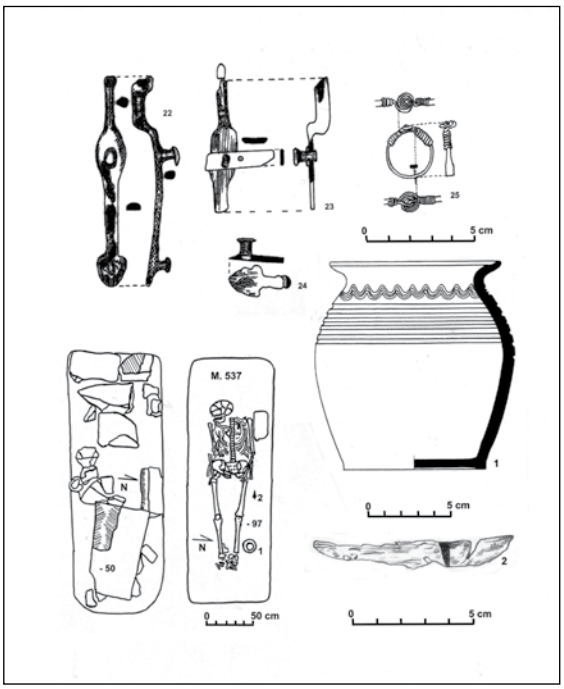

Fig. VIII. 22-25. M. 630 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan); 1-2. M. 537 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

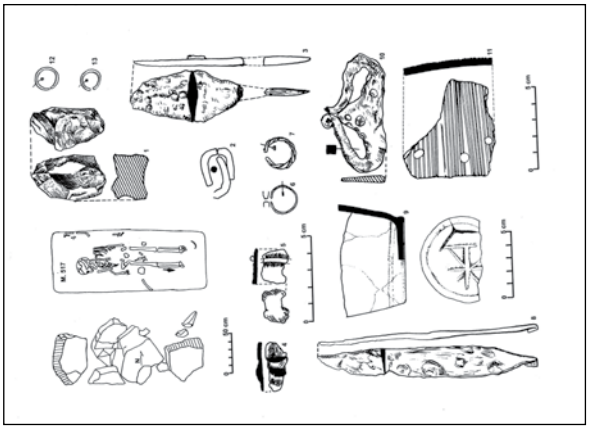

Fig. VII. 1-13. M. 517 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

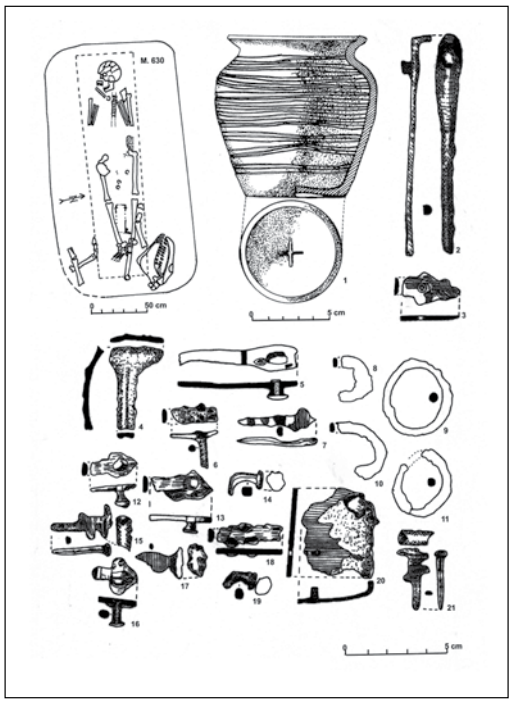

Fig. IX. 1-21. M. 630 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

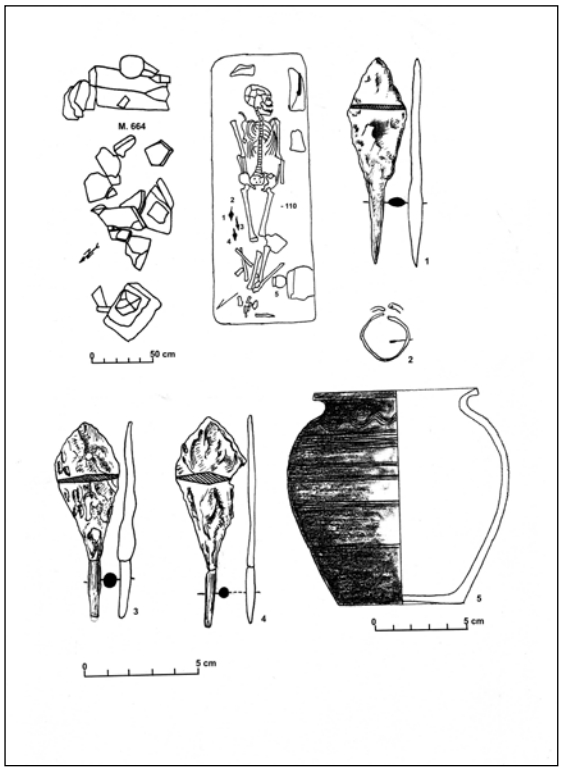

Fig. X. 1-5. M. 664 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

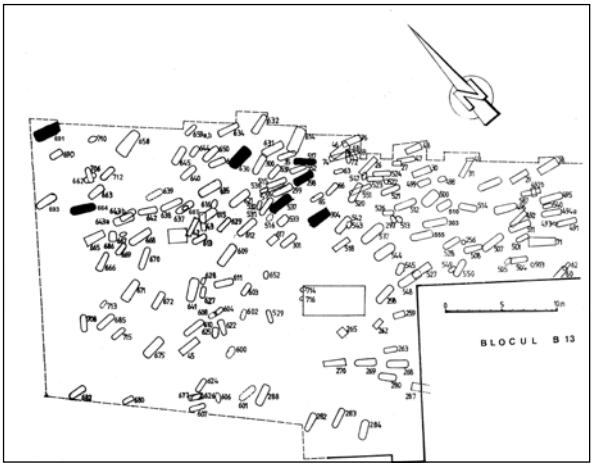

Fig. XII. The positioning of M. 691, M. 664, M. 630, M. 517, M. 298, M. 537 b and M. 304 within the necropolis.

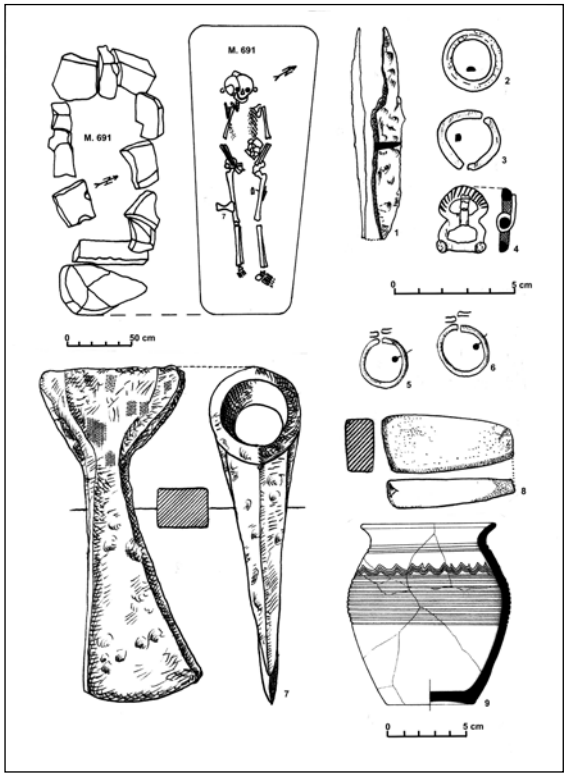

Fig. XI. 1-9. M. 691 with funeral inventory (drawings: M. Blăjan).

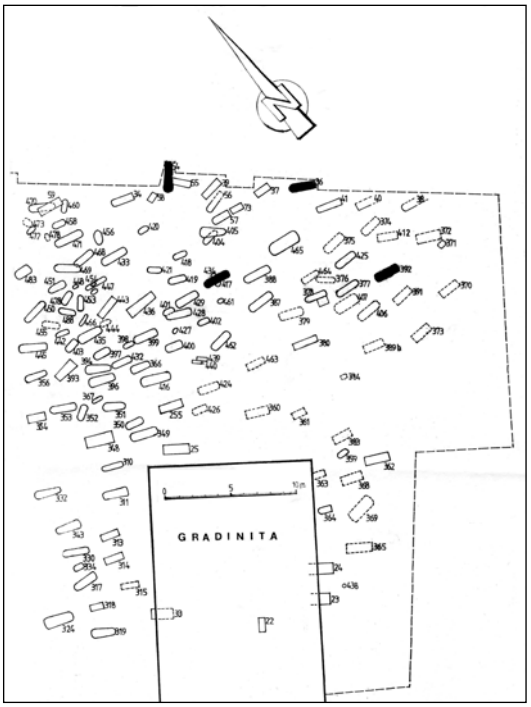

Fig. XIII. The positioning of M. 54, M. 417, M. 36 and M. 392 within the necropolis.